

LETNIK XXXVIII

Številka 1 Cena 1800 din





TRIBUNA

Glasiło UK ZSMS Ljubljana

št. 1, leto XXXVIII

12. oktober 1988

Uredništvo:

Tomi Gračanin (glavni urednik), Ruža M. Barić (odgovorna urednica), Tomaž Toporišič (kultura), Borut Rismal (down & out), Brane Senegačnik (lektor), Sena Sarkič (prelom in oblikovanje)

Stalni sodelavci:

Alenka Cotič, Karli Erdlen, Borut Meško, Jana Pavlič, Jasna Rajh, Jure Rifelj, Aleksa Šušulić, Zdravko Zupančič

Tisk & priprava:

Tiskarna Ljudska pravica

Naklada:

5000 izvodov

Naslov:

Kersnikova 4, Ljubljana

Telefon:

319-496, 318-457

Tribuna izhaja načeloma vsakih štiri-najst dni, med počitnicami pa počivamo. Cena posamezne številke je 1800 din. Oproščeno temeljnega davka za promet po sklepu št. 421-170 z dne 22. 1. 1973.

TRIBUNO lahko kupite tudi v naslednjih knjigarnah:

Brežice: Knjigarna DZS

Maribor: Knjigarna MK, Partizanska 9
Gosposka 28

Kranj: Knjigarna DZS

Novo mesto: Knjigarna MK

Kočevje: Knjigarna DZS

Zagreb: Znanstvena knjižara Mladost,
Preradovičeva 2

Ljubljana:

Trubarjev antikvarjat

Knjigarna CZ, Trg osvoboditve 7
Titova 15

Knjigarna MK, Miklošičeva 40

Partizanska knjiga, Trg osvoboditve 12

NASLOVNICA: fotografija Miha Škerlep
kreacija: Alan Hranitelj

Ljubi bralci, objavljamo nagradno igro. Prosimo Vas, da odgovore pošljite do 17. 10. 1988 na naslov našega uredništva. Nagrade za pravilno ugibanje so znane: Prva nagrada je v vrednosti 100.000 din, tri tolažilne nagrade pa so povsem enakovredne – ogled Kersnikova 4, ogled (v živo) predsednika UK ZSMS Ljubljana (uredništvo jamči, da Gorazd Drevenšek ne bo uporabil svojih karate udarcev), ogled prostorov odbora z možnostjo fotografiranja v živo à la Japan in naročnina Tribune (celoletna seveda)

A) Kdo bo naslednji odstopil?

1. Dolanc 2. Šuvar 3. Milošević 4. (vpiši sam)

B) Kdo bo naslednji član predsedstva SRS?

1. Bavčar 2. Gorenc 3. Pučko 4. Ribnikar 5. Ribnikar 5. Ozbić
6. Pregl 7. (vpiši sam)

C) Koga bi evidentiral za člana predsedstva SFRJ iz Slovenije?
(vpiši sam)

Lep pozdrav!

Primož Truba

VSEBINA

2 Kaj, kje, kdaj?

5 Intervju: TONE REMC

8 Gregor Tomc: Notranjepolitični kotichek

9 Askenazy: Le kateri hudič...

10 Ustanovitev odbora za zaščito podnajemnikov
Odprto pismo Magnusa

11 Intervju: Sergej Paradjanov, orel, princ in prostitutka

15 Nove kreacije Alana Hranitelja

19 Vesna Jurca: Poletni Edinburški festival

22 Intervju: Jože Javoršek par lui-mene

24 Paul Morley: O stanju moderne glasbe

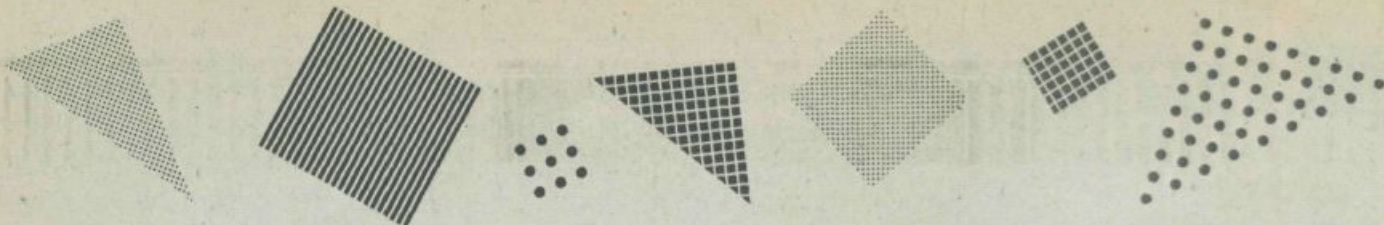
25 Gary Grant in Bogo Božić United

26 FILM

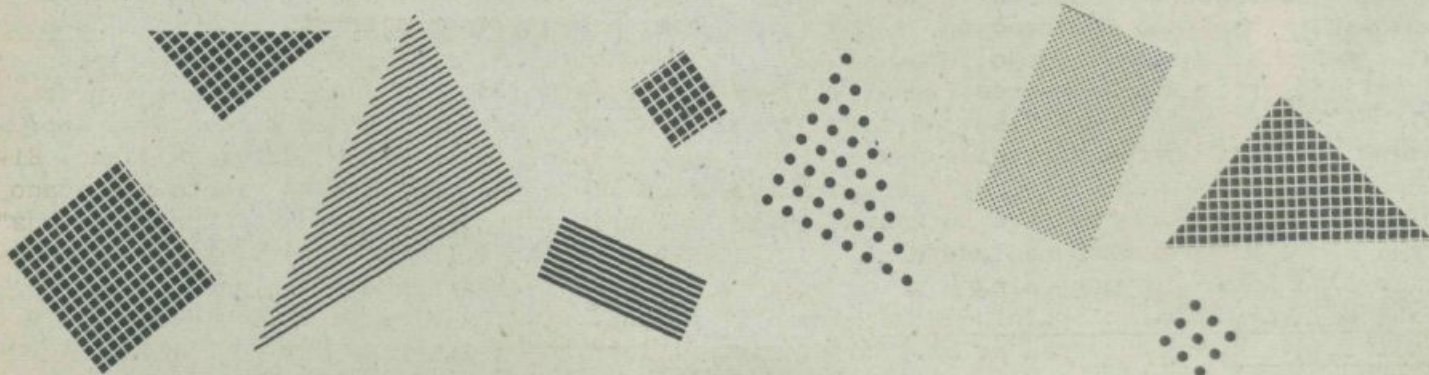
27 TEATER

30 KNJIGE

32 Torturator; Na sočni strani Alp



BIO 12 bo odprt do 24. 10. 1988 ***** zanimiv italijanski, letos prodor španskega in precej zanimivih kosov našega industrijskega designa *****. Predstavitev studia **Diesel** in modna revija **Stelle Rubens** sta obudila ljubljansko nočno sceno ***** bravo ***** BIO, bienale, ki še ni postal nezanimiv ***** na premieri **Noč Bogov** v CD-ju je bilo okoli dvajset ljudi ***** **Jan Fabre** imel dve predstavi v DC-ju ***** **Diamanda Galas** v Festivalni dvorani, 6. oktober ***** 16. 10. **Rocky Horror Show** Roze, Marka Derganca, Vlada Kreslina in ostalih, CD ***** 18. 10. **Vito Taufer, Lope de Vega** in mlada igralska zasedba, premiera komedije, ki parafrazira tudi Dinastijo v MGL ***** 12. 10. ob 12. v MGL predstavitev nove knjige **Žarka Petana** o teatru ***** turneja **Mahlathini & Mahlotella Queens** zaradi bolezni **odpovedana**, verjetno se bo dogajala v novembru ***** novi K 4 na Kersnikovi bo, če bo vse v redu, odprt nekje sredi decembra, gostinci + program ***** v CIDM od 11. 10.: tečaj Treninga miselnih spretnosti ali kako postati gospodar misli in dejanj (za študente, ki samo slutijo svoje blazne potenciale) ***** Od 20. 10. **Osojnik** vodi tečaj Tai-Čija, spet v CIDM ***** vsak ponedeljek tukaj tečajji telovadbe za nosečnice ***** še naprej možen vpis v različne plesne šole in tehniko joge ***** 21. oktobra v organizaciji CIDM koncert **Vjačeslava Ganelina**, sovjetskega pianista, ki je pred leti s svojim triom že navdušil ljubljansko publiko ***** Vse informacije v zvezi s CIDM na št. 329850 ***** 20. 10. bo v Prešernovem gledališču v Kranju **Pesniško srečanje**. Tema: **Božo Vodušek in odčarana poezija osemdesetih let**. Vabljeni. ***** 12. 10. ne bo premiera filma **Cobra Verde** Wernerja Herzoga ampak premiera **novega projekta Rdečih Pilotov**. Vseeno nekaj iz naslova Herzogovega filma. Na vagonih. ***** 15. 10. v Berlinu **Wilson** in njegov teater ***** skozi ves oktober v **Benetkah**, spodnji prostori **palače Fortuny** razstava fotografij in fotodokumentacije italijanskih **Papparaci**. Sofia Loren, spremljevalci zvezdnic, ki hočejo fizično obračunati s fotografi, politični škandali itd. ***** Še zmeraj tudi **Feničani** v palači **Grassi** ***** Likovno delo meseca v CD, **Tolmun Vide Slivnik**, izbral Milček Komelj ***** 15. in 19. 10. od 9. do 16. **bukvarna**, sejem rabljenih knjig v sejni V1 in V2 CD-ja ***** likovno delo novembra: **Jože Tisnikar: Mati z otrokom** ***** 3. do 12. november: **Frankfurt po Frankfurtu** v sprejemni dvorani CD ***** 25., 26. 10. mednarodni seminar **Lovske zveze** ***** četrtek, 13. 10. predstavitev **Monografije** zlatoptičnika **Marka Modica**, sejna E1 CD ***** petek, 14. koncert simfonikov RTV Lj. ***** sobota, 22. 10. **Paco Romero** in španski plesalci v CD ***** od 24. do 27. 10. drugi del **Jesenske filmske šole**, **Michel Chion and company**, tema **Literatura in film**, projekcije filmov **Mrtvi Johna Hustona**, **Melo Alaina Resnaisa**, **Maurice Ivoryja** itd. ***** Kinoteka: petek, 14. 10., Operacija grom, **James Bond** in Sean Connery, sobota 15. 10., **Veliki diktator**, ponedeljek, 17. Sternbergov **Plavi Angel** in Marlene Dietrich, torek, 18., Bunuelov **Nazarenc**, sredo, 19., Sternbergovo **Podzemlje** (glasbena spremljava Borut Lesjak), ponedeljek, 24. Chaplinov **Kralj v New Yorku**, sredo, 26. **Streljajte na pianista Françoisa Truffauta**, katerega knjigo pisem so pred kratkim izdali v Franciji ***** V zbirki ALEPH izšli še novi knjigi **Cirila Berglesa** in **Radeta Krstića** ***** Prva knjiga **Nietzschejevih Izbranih del** izide pri Matici v novembru (študentje 30 procentni popust v tajništvu SM) ***** **Dunaj**: Nova predstava **Serapions Teatra** na Taborstrasse 10, **Axolotl Visionarr** od torška do sobote, informacije na tel.: 245-562. ***** **Burgteater**: 16. Hamlet, 17. Richard 3, 23. Hamlet ***** Szene Wien, Haufgasse **Contemporary Dance Company** in **Bob Curtis Afro**, 8.-22. 10. ***** koncert **Clemencic Consort** 24. 10. ob 19.30 ***** **Pavilion Otto-Wagnerja**: Otto-Wagner: Schuller ***** koncert **Nicka Cevea** je bil 10. 10. ***** München: 21. 10. Metallico, organizacija RŠ, ŠKUC in KOMPAS.





VOJAŠKI UDAR

DEMONSTRACIJE

Ob dogodkih v Vojvodini, pardon Srbiji, moramo najprej ugotoviti, da vsak poskus "objektivne" analize onemogoča sprevržena opcija razumevanja instrumentarija, ki ga ima na voljo "javnost" za svoje ne/upravičene pritiske. Demonstracije niso in ne bi smele biti zadnji obupani poskus spreminjanja obsoječega, ne smejo biti zadnje, kar ljudem še ostane. V deželah, ki so uspele zdravo preživeti velika vrenja, gredo nezadovoljni ljudje najprej na ceste, šele nato parlamentirajo. In zaradi tega sistem sploh ni ogrožen, še manj pa lahko govorimo o ogroženosti njegovih fundamentov.

Pri nas pa cestno pohodništvo maje vse žive institucije in prav zaradi nekaj desetletnega



embarga na demonstracije, seveda če ni šlo za velike javne mitinge ali občestna mahanja z zastavami v pričakovanju tujih gostov, se lahko zgodi, da pade vojvodinska vlada in da demonstranti vkorakajo v Skupščino, varnostniki pa se mrtvo-hladno poskrijejo, umaknejo, ne opravljajo svojega dela namreč. Jugoslaviji ni bilo potrebno, da najde Miloševića za to, da ljudem pove, da so demonstracije povsem legitime in da okrca miličnike, naj ne uporabljajo sile!!! Če bi naše vodstvo to spoznalo že prej, lahko predvidevamo naslednje. Prvič, prizorišča množičnih happeningov ne bi bila mesta za izbruhe neracionalnih in neargumentiranih izjav in napadov, pač pa bi ljudje, na-

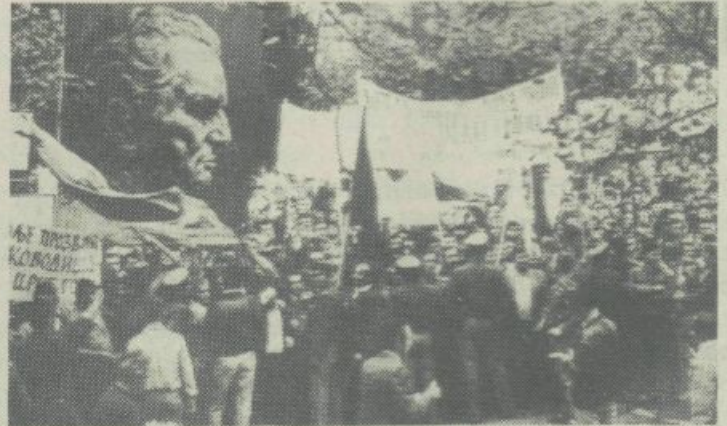
vajeni na "svojo pravico" bili navajeni tudi na veliko višji nivo politične kulture. In obratno, posamezni funkcionarji pri svojem politiziranju ne bi zapadali v naivne demagoške finte in kontradikcije, delali bi namreč s stvarnimi argumenti. In drugič, Milošević bi bil ob višjem in razvitejšem nivoju politične kulture predestiniran za poraženca. Njegove "smicalice" v stilu Srbija bo republika ali pa je ne bo, bi bile smešne, kajti Srbija (in z njo cela Juga) potrebuje enotnost kvečjemu v gospodarstvu, ne pa v politiki. Njegovo geslo je tipična vulgarizacija japonskega garanta za uspeh - izvažati ali umreti - s to razliko, da Miloševića in ljudi na cesti prekleto malo zanima izvoz znanja in tehnologije, ampak jih zanima izvoz ideologije. Pa čeprav se v danšnjem svetu pametni ljudje ne prehranjujejo več s tem.

SLOVENIJA - MOJ OTOK

Druga zanimivost znanih dogodkov je stanje v Sloveniji. Znani slogan Slovenija - moja dežela vse preveč spominja na Slovenija - moj otok. Predolgo smo mislili, da vse tisto, kar se dogaja v okviru republiških meja, ostaja zgolj & samo stvar Slovenije. Sojenje četverici, "napadi na JLA" in ostalo, nam je na grob način dokazalo, da stvar ni naivno preprosta. Fikcija je uničena. Zaradi tega nam je jasen tudi vzrok teorije o otoku. Prava demokršćanska logika slovenskega vodstva, ki jo je zgodovina presešla že pred izbruhom 2. svetovne vojne, je bila deviza naše politike. Opazovanje, čakanje na razplet in še enkrat čakanje je, če želite, pozicija à la Chamberlain, ko so prodajali Sudete. Da je Slovenija prodajala svojo akumulacijo in možnosti za napredek celotne Jugoslavije, je danes jasno. Sistem klera pač (Saj nam bo vse to poplačano z ljubim mirom!). Zato so vsa "prepucavanja" glede nacionalne suverenosti naravnost smešna, ker slednja zahteva kot predpogoj močno gospodarstvo, kar pa je v današnji Jugoslaviji isto kot molitev za dež sredi Sahare.



Slovenija nikoli ni bila otok na sončni strani Alp. In tudi sedaj to ne bo, kajti tisto, kar se dogaja v Vojvodini, je posledica med drugim tudi napak slovenske politike. Ne tistih, ki so danes očitane, pač pa tistih, ki jih lahko spravimo na skupni imenovalac kot "impotentnost pri konfrontaciji".



IN KAJ SEDAJ?

Govoriti, da sedanjih dogodkov ni bilo moč zaustaviti, je neumno in v tem trenutku neumestno početje. Slobodan Milošević ni padel z neba, problemi na Kosovu se niso pojavili včeraj. Neumestno pa je tudi govorjenje, da je Beograd utelešen sovražnik Slovenije. Anja Meulenbelt, avtorica Sramu ni več, je že davno zapisala pravo maksimo: mama ne pride. To je to, če razumete, o čem govorim.

Ni zaskrbljujoče, da nekateri kljub obešenjaškemu pacifizmu iščejo svojega sovražnika in ga tudi najdejo v Sloveniji. Spustimo lahko tudi ugibanja v stilu ali bomo iz demokratičnega centralizma prešli v centralizem in kakšen izpad dohodka pomeni demonstriranje ter kako smo dotolkli ugled SRJ v svetu. To so same floskule.

Ostane pa nam dejstvo, da ljudje zahtevajo linč. Linčanje v Srbiji, linčanja po celi Jugi. Da se razumemo, spremembe so nujne in ničesar več ni, kar bi jih utegnilo zadržati. Vendar kakšne spremembe? Nihče se ne vpraša, koliko ljudi bo med linčanjem spustilo svojo dušo, nihče se ne vpraša, kaj bomo spremenili s tem, da zgolj zamenjamo Boga! Ravno tako, kot so nekateri še pred kratkim pokojnega Kavčiča vzdigovali na božji piedestal, delajo to drugi z Miloševićem. V tem je vsa napaka. Kajti Boga je potrebno tudi ustoličiti in ker ne živimo na Olimpu, je ta akt izvedljiv na Zemlji samo z - državnim udarom.

In kaj po tem/sedaj???

Ljubljana, 7. 10. 88

PETER KNAP

P.S. Kakorkoli se bo stvar obrnila v prihodnjih dneh, je jasno, da danes, ko bi mladi morali presegati demokršćansko nasledstvo v politiki, študentska vlada, Predsedstvo UK ZSMS Ljubljana, ni reagiralo na obstoječe stanje. Kaj bodo storili ostali mladinski forumi, piscu teksta še ni znano. P UK ZSMS Ljubljana si ravno danes ne bi smel privoščiti čakanja, še posebno zato ne, ker je današnje Delo na prvi strani objavilo stališče mladih iz Vojvodine, ki zahtevajo odpravo predsedstva republik ter pokrajin in odpravo konsenza kot načina odločanja v vseh stvareh, razen v tistih, ki se tičejo enakopravnosti narodov in narodnosti. V praksi to pomeni najprej uničenje UK-ja samega, kajti ob postopnem "prenašanju" državnosti s federalnih enot na federacijo, bo postal tudi ta forum odveč. Molk UK-ja pomeni pristanek na uničenje konsenza kot načina odločanja, kajti konfrontacija, ki se je študentska vlada boji, je edini način, da do konsenza sploh pride.

Če bo torej prišlo do linča, kdo bo torej kriv? Srbi? Milošević? Ne, mi sami in v tem je naša tragedija.

»SILE STALINIZMA IN SOCIALNE DEMAGOGIJE JE MOGOČE PORAZITI LE V JAVNI KONFRONTACIJI!«

TONE REMC

Vsesplošna kriza socialističnih režimov je postavila pod vprašaj temeljne premise teh sistemov, zlasti pa je izostrila problematiko svobode in demokracije, saj je prav zatiranje individualne suverenosti državljanov osnovni vzrok avtoblokiranosti socializma. Negiranje temeljnih človekovih pravic in svoboščin je nujni pogoj reprodukcije totalitarnih režimov, kar socializem, kakršen realno obstoji, nedvomno je. Ali je možna kaka alternativna, demokratična varianta socializma ali pa sta demokracija in socializem inkompatibilna? In ali obstajajo danes v Jugoslaviji realne možnosti demokracije ali pa nam grozi nova totalitarna tragedija? O nekaterih ključnih dilemah sedanje politične situacije v Jugoslaviji, ki so se v vsej svoji ostrini izrazile prav ob ljubljanskem vojaškem procesu, smo se pogovarjali s TONETOM REMCEM, poslanecem v slovenski skupščini v 70-ih letih in enim najaktivnejših članov Odbora za varstvo človekovih pravic.

TRIBUNA: Ena izmed notoričnih značilnosti socialističnih režimov je neprestano poudarjanje svoje ljudskosti in demokratičnosti, ter istočasno degradiranje človeka na brezpravnega, od oblastniške volje povsem odvisnega posameznika. Ali se da znotraj teh sistemov realizirati temeljne človekove pravice in državljanske svoboščine, ne da bi se s tem zrušil sam politični red, ki temelji na monolitnosti in zatiranju različnosti med državljani?

REMC Najprej je potrebno odgovoriti na sintetično vprašanje, kateri osnovni revolucionarni cilji in predpostavke socialističnih družb so ustvarjeni. Večina socialističnih sistemov po svetu je v različnih obdobjih končala v represijah, pri čemer gre za nekakšno kontinuiteto s stalinizmom kot zgodovinskim vrhom represije v socializmu. Jugoslavija je danes v položaju, ko lahko to kontinuiteto pretrga ali pa jo ponovno na svoj način dokaže. Jugoslavija je med vsemi socialističnimi državnimi sistemi prišla najdlje v ustvarjanju določenih demokratskoosvoboditeljskih ciljev proletarske revolucije, vendar se je ta proces v sebi zlomil in danes smo bližje regresivni stalinistični ali neostalinistični ureditvi, kot demokratičnim družbenopolitičnim odnosom razvitega socializma. Paradoksalno dejstvo je, da so družbe zahodne Evrope na drugačnih družbenolastninskih osnovah v večji meri uspele realizirati temeljne politične svoboščine svojih državljanov ter veliko več želja in ideoloških ciljev socializma kot družbe, ki se imajo za socialistične. Poudarjam: ki se proglašajo za socialistične, kajti to niso socialistične družbe, to so še vedno družbe »prehodnega obdobja«, kot bi rekli v klasičnem izrazoslovanju. V 70-ih letih smo pri nas še verjeli, da se socializmu približujemo, danes pa se od tega cilja več kot očitno oddaljujemo.

TRIBUNA: Realno obstoječe socialistične sisteme torej imenujete »družbe prehodnega obdobja« in jih ne identificirate s socializmom. Kaj pa v teh t. i. »prehodnih družbah«, v katerih je marksizem vendarle vladajoča ideologija, preprečuje polno uveljavitev človekovih pravic in svoboščin?

REMC: Mnogo stvari, predvsem pa *idejni monopoli*, katerim sledijo *politični monopoli* kot instrument za uveljavitev monopolnih idej, iz tega pa nadalje izhajajo vsi drugi monopoli družbene moči. V večstrankarskih sistemih so razvili politično kontrolo monopolov z neodvisnimi parlamentarnimi institucijami, s sredstvi množičnega komuniciranja, z avtonomijo sodišč in na druge načine. V tem socialistične družbe očitno zaostajajo. Nismo izkoristili klasičnega instrumentarija demokratičnega nadzora v politiki kot javni zadevi (res publica). Drugič, prekinili smo proces ustvarjanja novih, lastnih avtentičnih institucij in instrumentov za krepitev samoupravnega organiziranja in samoupravne kontrole, ker so se nosilci monopola, o katerih sem prej govoril, počutili v svoji biti ogroženi. In tretjič, naš družbeni sistem se je zaprl pred civilizacijskimi modernimi procesi v Evropi in svetu, vrnil se je vase in, kar je še slabše, vrnil se je na tiste retrogardne osnove, kjer so demokratične sile tudi v bližnji preteklosti doživele poraze: na nacionalizem najslabšega, populističnega tipa, na ideološke megalomanije, na metode in tehnike vladanja, ki s socializmom nimajo nobene zveze in vse to se je zgodilo v pogojih rastoče



ekonomske revščine, kar vse skupaj še bolj zapleta. Če se prazna ekonomska vreča spoji z izpraznjeno ljudsko dušo in z neučinkovitim političnim sistemom, ki je zraven še nedemokratičen, in na katerega javnost nima nobenega vpliva, potem seveda mora priti do zloma in danes smo v Jugoslaviji na robu tega zloma.

TRIBUNA: Po vašem mnenju je torej današnje stanje le nekakšna deviacija, sicer pa je socializem po svojem bistvu demokratičen?

REMC: Demokracija in socializem sta dva medsebojno pogojena dela iste celote. *Demokracija je conditio sine qua non socializma*. Od demokracije se sicer ne da živeti, vendar brez demokracije tudi življenjskega smisla ni. Demokracija je kot sredstvo za urejanje javnih zadev celo v kapitalističnih sistemih ena od nujnih tehnik uravnoteženega vladanja, in če je to tako v družbah odtujenega življenja, kot jih mi imenujemo, potem je v družbah, ki naj bi ukinitve odtujeno sfero vladanja oziroma jo približale sferi dela, demokracija vsebina ter način družbenega življenja in brez nje ne more biti nikakršnega socialističnega progressa in ga tudi nikoli ni bilo.

TRIBUNA: Prepoved diskriminacije ljudi zaradi političnega prepričanja je ena glavnih civilizacijskih pridobitev človeštva in je tudi mednarodno sankcionirana. Enostrankarski sistemi se lahko ohranjajo le s kršitvijo te mednarodno uveljavljene norme, hkrati pa se tudi pri nas

pojaviijo zametki političnega pluralizma, vendar pa hkrati tudi velik odpor, proti njegovi pravni institucionalizaciji. Menite, da je mogoče uveljaviti demokracijo in politični pluralizem brez dosledne uveljavitve pravice do svobodnega političnega organiziranja, torej brez legalizacije večstrankarskega sistema?

REMC: Treba je predvsem rešiti probleme, zaradi katerih so kapitalistične družbe v preteklosti legalizirale večstrankarski sistem oziroma interesno-slojevske grupacije pred tem. Problem je bil v tem, kako na eni strani zagotoviti avtentičnost temeljnih družbenih potreb določenih družbenih grupacij ter hkrati doseči celovitost družbenegasistema, kako torej povezati posamične, posebne in skupne interese. Mislim, da je ena temeljnih zgodovinskih napak vseh političnih ureditev socializma dosedaj v tem, da je v središče pozornosti postavil instrument – državo ali partijo oziroma neke institucije, ne pa človeka kot konkretno osebnost. Ko se je ta odmik od človeka kot posameznika izvršil v vseh sferah, je nujno prišlo do izroditve sistema v specifično obliko političnega monopolizma. Ker nimamo več političnih strank, se je v objektivno strukturirani in diferencirani družbi, ki pa je zahtevala za svoje vodilne položaje partijsko pripadnost, ta strukturna diferenciacija in pluralizacija nujno preselila v samo partijo. Na ta način smo v partijo pripeljali mnogo več interesnih grupacij, kot bi jih v kakem drugem sistemskem okviru imeli v obliki političnih strank. To se veže nadalje s procesi homogenizacije – nacionalne, ideološke, regionalne itd. Vse to zožuje avtonomijo človeka, avtonomijo specifičnih družbenih skupin. Vsekakor pa je današnja pluralizacija družbe objektivno dejstvo, ki vodi tudi v specifičen, nov politični pluralizem. Če tega ne priznamo, je to toliko slabše, ker se celotna skupnost giblje v sferi ideoloških iluzij in stalnega latentnega konflikta, ki ga je treba večkrat reševati tudi z ilegalnimi sredstvi represije. Mnoge probleme, ki jih je večstrankarski sistem razvitih zahodnih demokracij razrešil, je treba danes z vidika naših specifičnih problemov razrešiti na nov način tudi pri nas. Osebnost se v tem trenutku ne morem odločiti za enopomenski odgovor: imejmo večstrankarski sistem. Mislim, da je to vprašanje, ki ga je treba z vseh vidikov svobodno obravnavati, in ki mora postati legitimna tema raziskav, javnih pogovorov, argumentiranja in nasprotnega argumentiranja. Če bo iz te javne demokratične razprave prišel institucionalni odgovor, da je večstrankarski sistem v Jugoslaviji mogoč, ne vem. Gotovo pa bi ta diskusija pripeljala do evidentnega zaključka, da brez izvirnega in razvitega političnega pluralizma ni družbenega razvoja. Treba je nadaljevati tam, kjer se je koncept pluralizma smaoupravnih interesov zaključil. Če ni svobode mišljenja, javnega izražanja svojega prepričanja, svobode kritike, svobode združevanja po različnih osnovah, potem seveda tudi samoupravljanja ne more biti, oziroma se pluralizem samoupravnih interesov lahko realizira le fragmentarno, ne pa na nivoju globalne politike. Zato potrebujemo politični pluralizem novega zgodovinskega tipa, ki naj na eni strani omogoči izražanje avtentičnih potreb po direktnih nosilcih teh potreb in interesov ter na drugi strani dialog, sintezo in družbeno pogodbo, sporazum. In takšen politični pluralizem, ki vodi k družbenemu konsenzu, je danes pogoj obstoja Jugoslavije. Če bo organiziran na način strank, ne vem, vem pa, da se bo moral organizirati približno tako, kot je objektivno strukturirana jugoslovanska družba. Če je politični okvir SZDL dovolj širok, da se to zagotovi, potem naj se ta okvir do kraja uveljavi. Če pa se izkaže, da so temeljni družbeni subjekti do te mere številni in da so njihovi interesi do te mere različni in konfliktni, da politični okvir SZDL ne zadošča, potem je treba v ustavnem sistemu najti ustrezno rešitev, da se ti problemi več ne zakrivajo, ampak demokratično razrešijo, ob tem pa graditi na izkušnjah celotnega demokratičnega razvoja v svetu. Tema o možnosti večstrankarskega sistema v Jugoslaviji je zame, kot sem že poudaril, legitimna tema javnih pogovorov, težko pa je te probleme odpirati danes v direktni obliki, ker je ne samo država in institucionalni temelji te države, ampak Jugoslavija kot družbeni organizem v stanju kaosa in možnega dramatičnega razpleta, in bi javno odpiranje teh vprašanj samo dalo orožje v roke tistim, ki trdijo, da je na pohodu meščanska kontrarevolucija.

TRIBUNA: Večkrat ste že izjavili, da je potrebno slovenski parlament šele oblikovati in da sedanji skupščinski sistem ni zadovoljiva institucionalna ureditev političnega odločanja.

REMC: Delegatski sistem se je izkazal za ideološko (samo)prevaro in res ne daje rezultatov, zaradi katerih je bil uveden. Ko se je ta sistem projektiral, je bilo vsaj v nekaterih samoupravnih organizacijah in skupnostih nekaj več ekonomske vsebine samoupravljanja. Danes tega praktično ni več, s tem pa sama družbena baza delegatskega sistema postaja vprašljiva. Praksa je tudi pokazala, da je delegatski sistem v svoji izvedbi neučinkovit, zlasti še na nivoju koordinacije, političnega dialoga in predvsem sinteze. Preden prodrejo interesi iz krajevne skupnosti ali TOZDa republiške ali celo zvezne skupščine, mine ogromno časa in spremenljivi delegati, ki so posredovalci teh različnih interesov, se med seboj niti ne poznajo, tako da komuniciranje teče praktično preko vodilnih političnih ekip in številnega administrativno strokovnega aparata, ne pa med delegacijami samimi ali samoupravnimi organizacijami in skupnostmi, ki so temeljni subjekti delegatskega sistema.

TRIBUNA: Gre torej za dva sistema odločanja, formalnega in drugega, ki poteka v ozadju, ki pa bistveno vpliva na politično dogajanje.

REMC: Ja, do tega res prihaja. Pri dograditvi sedanjega sistema skupščinske vladavine bi morali najprej zelo pozorno proučiti in upoštevati vse rezultate demokratičnih političnih sistemov sodobnih družb. Morali bi tudi temeljito proučiti vse dosedanje ustavne rešitve tega problema pri nas, zlasti ustavo iz leta 63 in izkušnje do ustave iz leta 74. Zlasti v zadnjem obdobju 60-ih let in v prvi polovici 70-ih let smo vsaj v Sloveniji imeli skupščino, ki je postajala dejanski center odločanja in so se neformalni politični centri postopoma morali ravnati glede na večino, ki je nastajala v skupščini. Z uvedbo delegatskega sistema, ki, kot sem že rekel, ne omogoča dejanske politične sinteze med temeljnimi političnimi subjekti, ampak poteka komunikacija med političnimi vrhovi, je bil ta pozitivni tok prekinjen. Zato se osebno nagibam, če ne direktno k vrnitvi modela stalnih odborov in poslancev, vsaj k temu, da pri konstituiranju skupščin omogočimo vsem družbenim skupinam možnost enakopravnega pristopa v skupščino. Uveljaviti se mora tudi princip neposrednih volitev med več kandidati in med več delovnimi in političnimi programi, ker je to pogoj za to, da pridejo v legitimne organe najboljši možni kandidati. Potrebujemo tudi učinkovito politično kontrolo, zato si je nastajajoči skupščinski sistem in Socialistično zvezo mogoče zamisliti samo pod pogojem, da se vse to dogaja v miljeju civilne družbe, da torej obstoji civilna družba z vsemi svojimi avtonomnimi subjekti in z vsemi mehanizmi vpogleda, nadzora in verifikacije. Če tega ni, potem še tako idealen skupščinski sistem, še tako prenovljena partija ali pa še tako frontno organizirana Socialistična zveza nič ne pomenijo. Gre torej za to, kar tudi Odbor za varstvo človekovih pravic postavlja v svojem ustanovnem aktu: za realizacijo zveze med civilno družbo, pravno državo in sistemom.

TRIBUNA: Ob ljubljanskem procesu so se razkrila dejanska pooblastila službe državne varnosti ter možnosti arbitrarnega poseganja vojaških varnostnih organov na civilno področje. Živimo torej v policijski državi in je skupščinska vladavina le farsa?

REMC: Dejansko se je ob ljubljanskem procesu razkrilo neko faktučno stanje sedanjega ustavnega sistema v praksi. Vsa politična obeležja in ozadje tega procesa kažejo na obstoj neke vojnopolicijske elite, ki je zasidrana v nekaterih institucijah in ki ima svoj specifičen pogled na jugoslovansko družbeno krizo ter misli, da je možno z represijo agonije sistema za nekaj časa podaljšati. Najbrž niti sami ne verjamejo, da je z ustrahovanjem ljudi in zoževanjem možnosti uveljavljanja demokratičnih svoboščin možno preprečiti razpad nekega političnega modela, ki je preživet, a dokler so na svojih položajih, skušajo na vse načine to preložiti. Vendar so se na drugi strani pojavile tudi politične sile, ki se upirajo tej diverziji in mislim, da je teh mnogo več, da ne govorim o tem, da je celotna neformalna demokratična javnost na tej strani. Menim, da nastopa danes slovenska skupščina v vlogi uresničevalca svojih lastnih odločitev. Z ustanovitvijo komisije za nadzor zakonitosti dela službe državne varnosti in skupine delegatov, ki bo analizirala vse vidike ljubljanskega procesa in tudi javno razgrnila rezultate svoje analize, je na nivoju reprezentanta slovenske suverenosti, torej skupščine, storjen praktičen korak, da se temu bloku odtujene vojaškopolijske ilegalne represije stopi na rep in javno razgrne njegove namene. Vendar si ne delam nobenih iluzij. Velik del države se je žal vrnil v okrilje neke etatične logike razporejanja revščine in mnogi pričakujejo predvsem od močne države v kratkem izhod iz svoje eksistenčne krize. Demokratične sile razvitega socializma, ki so sicer prisotne v vseh republikah, žal v tem trenutku nimajo prednosti, pobudo imajo tisti, ki so vojaški proces zasnovali, to pa ravno z nameni ustrahovanja tistih družbenih in političnih sil, ki so želele uveljaviti »socializem po meri človeka«, kot se temu danes pravi.

TRIBUNA: Vsa ta vojaško-policijska akcija je v končni konsekvenci usmerjena tudi v eliminacijo slovenskega političnega vrha. Ali menite, da se slovenski politiki tega očitnega dejstva dovolj zavedajo? Pristajanje na zakulisne igre in tajno diplomacijo govori namreč ravno o nasprotnem.

REMC: Gotovo se tega ne zavedajo vsi enako globoko, predvsem pa je osnovna slabost reformnih sil v tem, da nimajo po celi Jugoslaviji organiziranih zaveznikov. Milošević se ne brani z najbolj grobimi metodami manipulacije uveljavljati svoj pogled na prihodnost Jugoslavije. Zbira ljudi, jih mobilizira, onemogoča politične odločitve, kadar oceni, da ne bodo takšne, kot si jih želi, medtem ko nasprotna stran ne komunicira do te mere odprto in javno, da bi se ljudje lahko z njo identifikirali v nekem praktičnem političnem spopadu. Vse se še vedno dogaja na ravni resolucij, političnih deklaracij, dejanska konfrontacija pa poteka za zaprtimi vrati, ne odvija se v temeljnih institucijah ustavnega sistema, ampak v zaprtih grupacijah. In dokler bo to tako, tudi razrešitve ni možno uveljaviti na demokratičen način.

TRIBUNA: Posledice takšne strategije bodo najbrž pogubne, saj nobena zapra politika ne more uspeti, kot ste poudarili na zadnjem zasedanju skupščine.

REMC: Gotovo. Del slovenske politike se sicer brani pred tovrstnimi očitki tako, da bolj ali manj neposredno opozarja na to, da je sodni proces v Ljubljani samo vrh velike ledene gore in da trenutno razmerje sil v Jugoslaviji ne dovoljuje, da bi se razkrilo dno te ledene gore. To je zame spekulacija, ki je zelo dvomljiva. *Dejansko je mogoče zmagati samo po demokratični poti z dosledno odprtimi kartami. Samo tako, v javni konfrontaciji, je mogoče poraziti sile stalinizma, starega ali novega kova, samo tako je možno utišati socialni demagogijo, poraziti egoizme vseh vrst ter onemogočiti, da se legitimni nacionalni interesi transformirajo v drug drugemu sovražne nacionalizme.*

TRIBUNA: Organizirana gonja zoper reformne sile dosega svoj višek prav zdaj, v času sprejemanja ustavnih amandmajev. Odbor je opozoril na nekatere predloge, ki lahko, če bi bili sprejeti, bistveno ogrozijo že doseženo stopnjo individualne in nacionalne suverenosti.

REMC: Gre za predlagane spremembe v načinu financiranja JLA, v organizaciji službe državne varnosti – za njeno centralizacijo ter za širitev pooblastil zveznih organov na področju človekovih pravic in svoboščin. Ti predlogi so se pojavili naknadno, po doseženem soglasju glede sprememb na ekonomskem področju, in ravno to je po svoje simptomatično. Morda je nekdo ocenil, da je treba amandmaje, vezane na ekonomsko stabilizacijo, dopustiti in stisniti obroč na področju notranje varnosti in vojske. Če je ta presoja točna, potem moram najprej reči, da je militarizacija jugoslovanskega družbenega življenja v temeljnem nasprotju ne samo z ustavami, ampak tudi z vsemi vrednostnimi cilji jugoslovanske družbe. In drugič, da vse pučistične rešitve v sodobnem svetu dokazujejo, da to ni nobena resnična rešitev problemov, ampak le njihovo odlaganje in zadrževanje statusa-quo. *Vsi militaristični in policijski obrazci so se pokazali za čisto iluzijo in nikdar niso dajali rezultatov, kar pa seveda ne odvrča nekaterih, ki na drugačen način niso sposobni ali ne znajo ubraniti svojega monopola, da se k tem obrazcem ne bi zatekali. Če že ne drugače, vsaj z grozno.*

Mislím, da so ti posredni efekti za javno mnenje morda politično najbolj nevarni. Nemogoče se je resno pogovarjati o dobrem gospodarjenju in ekonomski reformi, o poglobitvi samoupravne demokracije, če v zraku stalno visi neki strah za usodo, strah, da bi se vendarle lahko zgodilo nekaj, na kar nihče resno ne računa. V stalnem strahu in medsebojnem sumničanju, preganjavici, ki zdaj nastaja, pa seveda ni možno graditi družbene politike. Najbrž se ekipa, ki to projektira in ki je svojo moč izrazila prav preko ljubljanskega procesa kot grožnjo civilni javnosti, tega psihološkega učinka svojih groženj zaveda, zato tudi to počne. Upam pa, da interesi po uveljavitvi armade nad družbo ali pa po totalni centralizaciji službe državne varnosti in njeni podreditvi federalnemu centru niso prevladujoči. Menim, da neka vojaškopolicijska diktatura, tudi če bi bila predstavljena kot sredstvo za ohranitev Jugoslavije, ne more ustrezati ljudem v nobeni republiki. To je napačen vtis, ki nastaja zaradi tega, ker se represivnim, agresivnim silam nihče javno, organizirano ne upre. V Ljubljani smo ob procesu storili mnogo več kot vsi zgodovinski plenumi partije po letu 1966. To, kar se na sejah nikdar ne more profilirati v praktične odločitve na podlagi konsenza, so Slovenci s svojo kulturno reakcijo na nasilje naredili v nekaj dneh in na ta način dokazali temu ortodoksnemu jedru, da ima opravka z *veliko večino ljudi*, ne zgolj s slovensko politično elito. To je pomembno za vse demokratične sile v Jugoslaviji, za nas Slovence pa je to tudi zelo pomemben prispevek k utrditvi samozaupanja.

TRIBUNA: Rekli ste, da pučistični poskusi nimajo večinske podpore. Na podlagi česa to sklepate? Dogajanja v Srbiji, mitingi solidarnosti in klicanje vojske na pomoč pri utrditvi »bratstva in enotnosti« dokazujejo ravno nasprotno.

REMC: Mitingi solidarnosti izražajo predvsem bolečino brezpravnega ljudstva, s katero pa sedanja srbska ekipa učinkovito manipulira. Menim, da osnovni motiv zbiranja teh preprostih ljudi ni prevlada srbskega naroda nad ostalimi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi, to je predvsem cilj določene politike. Osnovni motiv je občutek negotovosti, ki je v Srbiji zaradi neurejenih odnosov v republiki še toliko bolj eksploziven. S stalnim ustvarjanjem situacij, v katerih je človek ogrožen, se pravzaprav ustvarja scenarij mogočega puča. Gre za sistematično razširjanje strahu in medsebojnih sumničenj in prav to je treba preprečiti.

TRIBUNA: Vsekakor pa je afirmacija svobode posameznika, dosežena uveljavitev človekovih pravic in državljanjskih svoboščin temelj vseh družbenih odnosov in institucionalnih ureditev, ki bi vodili tudi v najugodnejšo razrešitev jugoslovanskih dilem. Vendar ni povsem jasno, s kakšno strategijo političnega boja doseči ta cilj: ali se boriti za institucionalne spremembe, za bistveno drugačen politični sistem, ali pa skušati z razkrivanjem konkretnih nosilcev represije in napak znotraj sistema izboljšati že obstoječo politično ureditev?

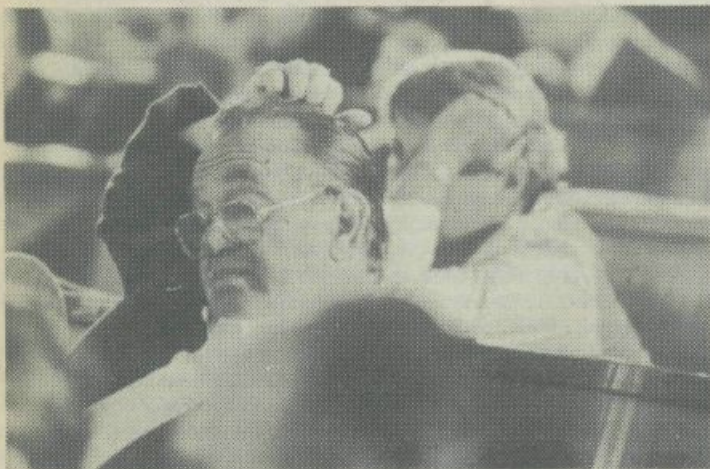
REMC: Mislím, da bo treba oba pristopa koordinirati. Tam, kjer je v obstoječi pravni ureditvi dovolj prostora, da se že z uporabo pravnih sredstev te ureditve onemogoči kršenje človekovih pravic, je pametno delovati v to smer.

Za tiste pravice in svoboščine, ki pa nimajo ustreznega systemskega okvira za svoj razvoj, ga je treba šele vzpostaviti. Spominjam se, da so »Perspektive« že leta 64 razvile tezo o tem, da je treba za razrešitev družbenih konfliktov v demokratični smeri in v smeri pospeševanja družbenega napredka nujno »institucionalizirati opozicijske tenzije«. To pa pomeni po zamišli teh avtorjev možnost politične pluralizacije javne kontrole in legitimnega sporazuma. Brez tega zapademo v hipokrizijo institucij in razraščanje vzporednih, ilegalnih in med seboj konfrontiranih politik. Očitno se je ta pogled izkazal za presojo vrednega, zato bi osebno bil za to, da se institucionalna ureditev in celoten koncept socializma v temeljih ponovno razmisli. Že samo dejstvo, da je ustvarjeno tako malo od pričakovanih ciljev revolucije, obvezuje marksiste in druge, ki v tej smeri razmišljajo, da naredijo zgodovinski obračun. Po drugi strani razvoj sodobne civilizacije ter razbremenitev sveta nekaterih napetosti, ki so bile v 50-ih letih ključne, denimo bipolarnost dveh sistemov, predočenih skozi konflikt med ZDA in SZ, premik od hladne vojne na helsinško etapo razvoja, razrešitev določenih strukturnih makroekonomskih razmerij med Severom in Jugom na nov način, vse to nam omogoča, da opravimo analizo naše družbene ureditve v relativno mirnih zunanjih okoliščinah. In če bomo našli dovolj moralne moči in politične modrosti, da se osvobodimo strahu tudi pred »notranjim sovražnikom«, bo to dobro izhodišče za afirmacijo vseh intelektualnih, delovnih in političnih potencialov, kar edino lahko vodi do uveljavitve novih vrednostnih, idejnih, konceptualnih in sistemsko-institucionalnih rešitev. Ni nemogoče, da se kapitan, preden se ladja dokončno ne potopi, vendarle ozre po nekih pravih orientacijah. In če ta možnost je, potem bi jo kazalo čimprej do kraja uporabiti, kajti za ponavljanje napak ni več časa.

ALENKA COTIČ



NOTRANJE-POLITIČNI KOTIČEK



Stane Dolanc: Socializem po meri človeka

Kaj se je v zadnjem mesecu dni zgodilo zanimivega v prvi deželi histeričnega militarizma?

Hočemo Ruse!

Hit politične sezone so nedvomno mitingi solidarnosti s Srbi in Črnogorci na Kosovu. Na enem od njih, v Nikišču, kjer se je baje zbralo več kot 60 tisoč ljudi, je posebno pozornost zbudilo novokomponovano geslo Hočemo Ruse. Trije televizijski novinarji, ki so z mitinga poročali, so geslo razločno slišali. Vendar pa je predsedstvo CK ZK Črne gore zaradi ugodnejšega razrednega položaja slišalo drugače in to kljub neprimerno večji oddaljenosti od samega kraja dogodkov. Celotno zadevo so raziskali in ugotovili, da so ljudje v resnici vzklikali: »Hočemo gusle!« Glavni urednik TV Titograd je po tem razodetju dejal, da velja najvišjemu političnemu organu vsekakor verjeti. Tudi mi bi raje verjeli, ne vemo pa kaj, je narobe z Rusi. Ne nazadnje so prav oni izumili socializem s človeškim obrazom...

Zgodbe iz Črne gore pa s tem še ni konec. Organizacija najširše ljudske fronte prireja v Titogradu »protizborovanje«, na katerem bodo delovni ljudje protestirali proti neobstječemu geslu. Spontano se jih bo zbralo vsaj 120 tisoč in vzklikali bodo: »Nočemo ne Rusov ne gusel!« Novo geslo se mi zdi preveč negativistično. Kaj potem sploh hočemo? Kako se bomo izkopali iz težke krize? Nas Rusi sploh hočejo? Itd.

Druže Stanovnik, čiji ste vi stanovnik?

Tako so tuhtali, se spraševali in modrovali občani in občanke na mitingu v Nišu in drugih krajih Srbije. Tovariš Stanovnik zaenkrat še ni odgovoril, si pa to vprašanje zastavlja rastoče število ljudi v »državi«. Medtem ko se je namreč partija ubadala z zunanjo emigracijo in njenimi domačimi pomagači, je država pospešeno tonila v pluralizmu zaostalosti. Vsi, ki se ne moremo sprizajziti z življenjem v fevdalni industrijski družbi, se tako hočeš nočeš znajdemo v notranji emigraciji. Doma smo samo takrat, kadar smo v tujini.

Klanc, klinc...

Tudi tretji dogodek iz domače politične scene je posredno povezan s spontanimi mitingi solidarnosti. Zaradi napadov na teh mitingih se je odločil, da nepreklicno odstopi s položaja člana predsedstva CK ZKJ ugledni politik, pisatelj in aktivist Franc Šetinc. Javnosti je zaupal, da je z odstopom želel opozoriti na brezumje, ki peha državo v pogubo. Gre vsekakor za zanimiv način razmišljanja – najprej sodeluješ pri ustvarjanju pravil samovoljne igre, nato se dolga leta z drugimi samovoljno igraš, ko pa si enkrat tudi sam deležen umazanega udarca, se ujaljeno umakneš. Če lahko sodimo po Šetincu, bo slovenska politična elita po izbruhu državljanske vojne ujaljeno spokala kufre, zapustila ponorele ljudske množice in čakala na povratek »razumnosti, preudarnosti in rabsodnosti« iz varne razdalje vlade v izgnanstvu. Iz pobratenega Tbilisija v Gruziji? Iz drugega največjega slovenskega mestca, Clevelanda, v dekadentni Ameriki? Ali iz varnejše bližine Dunaja?

Nam pa ostaja le še, da upamo, da gre v primeru Šetinčevega odstopa za nalezljivo bolezen, in da bo epidemija kmalu zajela tudi druge frakcije partije, saj so vse enako cepjene proti demokraciji.

Klinc, klanc...

Če naj verjememo Mladini, so Stanetu Dolancu šteti dnevi. Še 235 dni, nam zatrjujejo. Ni nam jasno, s čim si je ta brezkompromisni družbeno-politični delavec zaslužil takšno specialno pozornost dela demokratične javnosti. Sicer je bil res vpleten v številne politične manipulacije, vendar pa je to sestavni del vsake avantgardne politike. Zdi pa se mi, da ima tovariš Dolanc pred svojimi tovariši celo neko nedvomno prednost. Na lastni koži uresničuje načelo socializma po meri človeka.

Kos

V časopisih smo lahko prebrali, da je naša družba »prestreljena« s policijsko-obveščevalnimi metodami in službami. Kljub njihovi vseprisotnosti pa vas večina o podtalnem bojevanju v Jugoslaviji ve le malo. Zato morda ne bo odveč, če vas o tem podrobneje seznanimo. Začnimo s KOSOM.

Samec je črn, oči rjave, obrobje oči sijoče rumeno. Kljun ima oranžno rumen, noge so temno rjave. Samica je zgoraj motno črna, po spodnji strani pa ima na črno sivi osnovi svetlo sive pegice. O KOSU lahko trdimo, da je najbolj običajen ptič na območju od 66° severne širine pa do skrajnega juga. V naših krajih so KOSOVO življensko okolje vrtovi, parki, gozdovi in sumljiva stanovanja. Strog, a pravičen ptič nas razveseljuje tudi s svojim melodičnim prepevanjem. Njihovi napevi se zbirajo mirno in slovesno kakor glasovi orgel. Posamezni napevi so jasno zaokroženi. Kakor pri vseh drobnih pevcih so samci drug do drugega nezaupljivi. Takoj ko se oglasi kak samec, se začno oglašati susedi. Tako se tudi uče in izpopolnjujejo v petju in dobri pevci vadijo mlade učence, KOSI se odlično učijo od vrstnikov in znajo posneti še druge ptiče. Pevsko mesto si radi izberejo vrh visokega drevesa, in od tu se oglašajo s čudnimi zvoki.

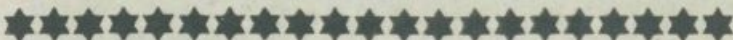
Kako dolgo bomo še trpeli?

Končajmo ta naš krajši sprehod po domači politični sceni s protislovenskim šovinizmom, s pravo umazano vojno, ki jo je sprožila JNA proti slovenskemu narodu. Bralci nas neprestano zasipajo s primeri novih nečednosti – anonimne telefonske grožnje slovenskim družinam z več kot enim otrokom; pri čemer se nasilneži ne sramujejo niti obračunov z našimi najmlajšimi; vse do posilstev civilov in civilistk. Zadnji primer takšnega podtalnega delovanja so nam pred nedavnim opisali očitvidci iz Bifeja Slovan. Dva pijana vojaka (s čigavimi sredstvi in na čigavo povelje sta se napila?) sta s pogledi slačila tam prisotna dekleta (nekatera še ne polnoletna!) in jih nagovarjala k intimnim odnosom, s čimer sta zagrešila kaznivno dejanje verbalnega posilstva. Ker pa vojaka nista bila slovenske narodnosti, sta s svojim delovanjem netila tudi nacionalno mržnjo. Sklenjeno je bilo, da mora JNA s takšnim delovanjem nemudoma prenehati.

GREGOR TOMC



KOS (Turdus merula), samec



LE KATERI HUDIČ ME JE GNAL NA TO GALEJO?

(Molière: Scapinove zvijače)



Ali bomo Slovenci goli, bosí in politično osveščeni?

V trenutku, ko so naše oči uprte v okoliščine procesa proti četverici, ko morda še upamo, da slovenska politika misli resno glede ne-sprejemanja ustavnih amandmajev (tudi za ceno »ustavne krize«), in v času, ko se nam zdi, da ni meja za slovensko zavedanje *samobitnosti in suverenosti* – ravno sedaj se za našim hrbtom dogajajo stvari, ki nas bodo pripeljale v stanje, ko bomo goli, bosí in politično osveščeni.

V nizu zaprtih in polodprtih seans so se septembra na sedežu *slovenske vlade* zbrali tudi depeojevci in sisovci, seveda skupaj s Šinigojem et co. Vladini ljudje so namreč »ocenili, da je trenutek sila pereč in da zahteva, da se v izbranem krogu pomenimo kako in kaj«. Če poenostavimo dikcijo, to pomeni: tukaj ste, da vam povemo, kako bomo vozili do konca leta. Vzrok za alarm je jasen: ciljno inflacijo smo že zdavnaj presegli za 100% in več (vsaj tako je povedal Dizdarevič) in sedaj je potrebno rešiti, kar se še rešiti da.

Marsikateri bralec se bo spomnil, kako so imeli v prvi polovici leta vsi tovariši in tovarišice severno in južno od Kolpe polna usta obljub o socialnem programu, ki bi ga bilo potrebno izvajati skupaj z ekonomskimi ukrepi. Program seveda nikoli ni bil izdelan, saj se je zalomilo že pri glavnih idejah, pol leta kasneje namesto o socialnem programu govorimo samo še o programu omejevanja. Nekaj vodilnih idej omejevanja je bilo predstavljenih na omenjeni polodprti seansi. Gre za sila *staroslovenske* zamisli, in predlagateljem lahko samo čestitamo za *retrogardnost* politike, bralcem pa priporočamo, naj, preden nadaljujejo branje, vzamejo nekaj kaplic baldrijana.

– Našim ljudem gre dobro, kar poglejte, koliko kruha zmečejo stran, pa tudi bencina so pokupili več, to pomeni, da se še lahko vozijo okoli...

- Starši naj skrbijo za svoje otroke in otroci za svoje starše
- Kdor ne dela, naj ne je.

Gre za bolj ali manj veren prepis *premege govora* precej znanih slovenskih tovarišev in tovarišice, katerih imen pa ne bomo objavili, pa ne zato, ker bi cvkali Stadlerja (ker KZ štiti samo državne funkcije), temveč zato, ker nočemo prevzeti odgovornosti za kakršen koli napad na imetje ali osebe, do katerega bi lahko prišlo vsled branja tega teksta.

Praktična realizacija omejevanja se seveda že dogaja. S 1. oktobrom so se zmanjšale prispevne stopnje v pokojninskem sistemu, slabo pa kaže tudi v otroško varstvenem in izobraževalnem. To pomeni, da bodo upokojeanci do konca tega leta ponovno ob eno pokojnino (ne bo narejena valorizacija za nazaj), ampak nič hudega, »saj veste, da starejši ljudje manj jedo in da si ne kupujejo toliko oblek.«

V »paci« so tudi nadomestila za porodniški dopust (komaj lani je SR Slovenija sprejela 100% nadomestilo za čas porodniškega dopusta) in pa seveda štipendije, ki bodo ob koncu leta zaostajale bolj, kot je bilo predvideno. Piko na i seveda predstavlja nadaljnje zniževanje plač, ki so letos že realno padle za 17% in bodo še padale.

Tako nekako razmišlja država o *socialnem blagostanju* svojih državljanov. Nič novega, ni prvič, da so se tovariši in tovarišice pogovarjali o procentih, ki se njih niso tikali, tako kot se ostali ljudje pogovarjamo o kuharskih receptih ali o tem, kako se zamenja jermen pri motorju – je pa prvič, da se konsekvenc miznega izračunavanja preprosto ne da več prenašati. To vedo povedati sindikalni predstavniki (sindikalna organizacija se v zadnjem času popravlja in vse bolj začenja ustrežati svojemu imenu), ki ne izključujejo možnosti generalne stavke. Vse več ljudi kmalu ne bo imelo več česa izgubiti, potem pa...

Kaj bo potem, ne ve nihče. Zanesljivo je samo to, da ne bo nihče stopil med »delovne ljudi in občane« in jim razložil, da naj si še naprej prizadevajo za izhod iz krize, ker bodo imeli za nagrado eno petlino manjše plače. Zakaj bi se izpostavljali in razlagali notorična dejstva? Zanesljivo je tudi, da se bodo naše potrebe še naprej zmanjševale in da si bomo želeli samo to, da nam ne bi šlo še slabše. Zanesljivo je tudi, da naša galeja tone, z galejo pa vedno potonejo samo galjoti.

D. O. ASHKENAZY

MAGNUS

Sekcija Magnus poziva homoseksualne prostitutke k prekinitvi uslug, dokler se na Slovenskem družbeno ne prizna homoseksualne manjšine, ne preneha s psihološko represijo nadzornih aparatov, dokler se ne začne spoštovati pravica do osebne integritete in zasebnega življenja ter preneha groziti.

Družbeno toleriranje homoseksualne manjšine je bistven del demokratizacije naše družbe.

JAVNO VPRAŠANJE MAGNUS-a:

Javno vprašanje slovenskemu Sociološkemu inštitutu

Ali je res, da ste na Slovenskem sociološkem inštitutu delali raziskavo o identiteti homoseksualnih ljudi, baje v sklopu raziskave o procesih oblikovanja identitete Slovencev?

Če je res, ali je raziskava javna, kdo je naročnik raziskave, kdo je njen nosilec, kakšni so njeni smotri in cilji, kakšne metode ste uporabljali, ali je raziskava teoretska ali empirična, kako ste prihajali do podatkov za raziskavo, kdo in kako uporablja rezultate raziskave?

Za odgovor se vam že vnaprej zahvaljujemo!

Javno vprašanje predsedniku Društva za teoretsko psihoanalizo dr. Slavju Žižku

Priča smo izjemni, hvalevredni produktivnosti Šole Sigmunda Freuda, ki deluje (v okviru Društva za teoretsko psihoanalizo) v slovenskem prostoru, vendar s nam hkrati postavlja vprašanje, kakšne varnostne ukrepe je sprejela Šola Sigmunda Freuda, ki je znana po tem, da se ukvarja le s teoretsko psihoanalizo in da nima klinične prakse, da se vednost, ki jo producira in ki je eden večjih dosežkov slovenske teorije, ne bi mogla zlorabljati za eksperimente na ljudeh brez njihove vednosti in mimo vseh humanističnih norm, denimo na homoseksualnih, ki v javni lakanistični hierarhiji pod-ljudi in nad-ljudi ne rangiramo prav visoko (cf. M. Dolar: »Subjekt, ki se zanj predpostavlja, da uživa«, v: A. Grosrichan Struktura seraja, ŠKUC, FF, Ljubljana 1985)?

Lep pozdrav!

Tovarišu Milanu Kučanu, predsedniku CK ZK Slovenije

»... minil je čas ene same resnice v posesti ene posamične ali kolektivne glave...«

(Milan Kučan, Delo, 20. 6. 1988)

Lezbiška sekcija in sekcija Magnus pri ŠKUC-Forumu javno izjavljata, da podpirata politiko predsednika CK ZKS, tov. Milana Kučana, v prizadevanju »za demokratizacijo naše družbe, za sestop partije z oblasti, socializem po meri človeka, za dosledno varovanje človekovih pravic, za javni nadzor nad delovanjem vseh, še posebej represivnih državnih organov, za varovanje manjšin in civiliziran ter pravno urejen narod z lastno državo, ki je del SFRJ«.

Upamo, da bo proces demokratizacije družbe socialističnega samoupravljanja čimprej izpeljan in da bomo potem tudi homoseksualni ljudje polnopravni državljani te družbe.

Lep pozdrav!

Javno vprašanje republiškem sekretarju za notranje zadeve, tov. Tomažu Ertlu

Na osnovi katerih zakonov, s kakšnimi nameni in smotri Uprava za notranje zadeve nadzira homoseksualne ljudi mimo vseh norm spoštovanja osebne integritete, pravice do zasebnosti, nedotakljivosti stanovanj itd.? UNZ ni demantirala trditvev v psmih bralcev Sobotne priloge Dela, Luke Dolzena (13. 2. 1988) in sekcije Magnus ter lezbiške skupine (12. 3. 1988), kot pa trdi neki vidnejši slovenski raziskovalec, ki mu ni tuje razpolaganje z družbeno močjo, »je nadzorovanje homoseksualnih popolnoma racionalno, ker se večina čuti ogroženo pred manjšino« in »ker je popolnoma racionalno, da je področje užitka področje oblasti«.

Sekcija Magnus razpolaga s pričevanji, ki govore o izjemnih psihičnih pritiskih na homoseksualne ljudi, ki v javnosti ne prikrivajo svoje seksualne identitete. Pričevanja govore o uporabi psihoanalize v projektu tako imenovane interpelacije homoseksualnih, zato vprašujemo, kateri znanstveni delavci (domači ali morda tudi tuj) vodijo omenjeni projekt in za kaj vam pri interpelaciji homoseksualnih pravzaprav gre?

Kaj misli UNZ storiti glede zgoraj navedene kršitve zakonitosti in ustavnosti in kako namerava v prihodnje zagotoviti spoštovanje le-teh?

Lezbiška sekcija
Sekcija Magnus,
Ljubljana

REAL ESTATE NEWS

Ustanovitev Odbora za zaščito podnajemnikov

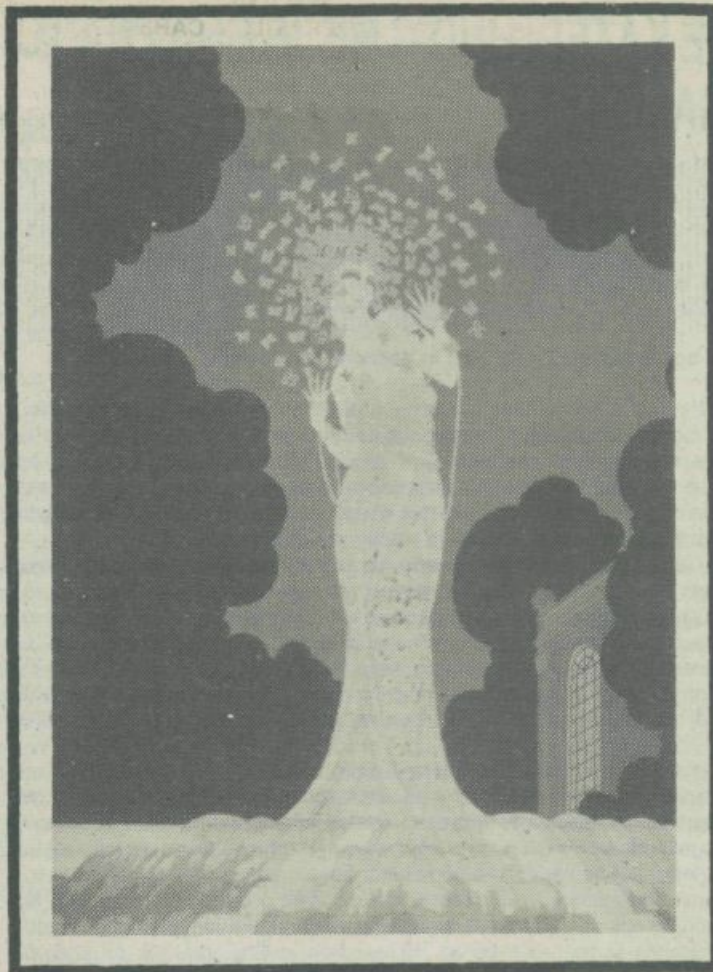
Ljubljana pozna dve skupini študentov. V prvo spadajo domačini, Ljubljančani, prebivalci študentskih domov in še tisti, ki stanujejo pri sorodnikih. Druga skupina so študenti-podnajemniki. Bistveno se obe skupini razlikujeta po višini zneska, ki jih predstavniki prve oziroma druge mesečno odštejejo za stanovanje.

Znano je, da so najemnine za stanovanja v zasebni lasti visoke. Tudi desetkrat višje kot najemnina za enakovredno stanovanje v družbeni lasti. Plačljive so večinoma v DM in mnogokrat za leto dni vnaprej. Podnajemniki prav tako pogosto niti niso legalni stanovalci, ker s stanodajalci (in na željo le-teh) niso sklenili podnajemniške pogodbe. Študenti-podnajemniki so na milost in nemilost prepuščeni stanodajalcem. Odgovorna inšpekcijska služba v Ljubljani stoji ob strani in še opazuje ne, kaj se dogaja. **Njihov položaj je v svetovnem merilu edinstven.** V ZRN so ljudje brez lastne strehe nad glavo samoorganizirani. V New Yorku, kjer so najemnine za povprečne državljane rasle prehitro, je modri župan Ed Koch uvedel »rent control« – zamrznitev najemnin. Stanodajalci ne morejo legalno dvigniti najemnin.

Tržno gospodarstvo

Zakon ponudbe in povpraševanja je jedro tržnega gospodarstva. Že pred stoletji so neki spretneži in mahinatorji spoznali **princip monopola**, s katerim so manipulirali s trgov v svoje dobro in splošno škodo. Le malo kasneje so ljudje v deželah zdravega kapitalizma opazili, da tako ne bo šlo dalje. Monopolisti so namreč s svojim početjem ogrozili osnovno zapoved tržnega gospodarstva, ki služi kot gonilo napredka. To je fair play, poštena borba proizvajalcev za kupce. Poštenjaki so se spustili v **boj proti monopolistom in vključili v zakonodajo predpise, ki stopajo monopolistom na prste.**

V naši deželici smo potrebovali 40 let, da smo odkrili tržno gospodarstvo. Bilo bi daljnovidno, če bi odkrili boj proti monopolistom v gospodarstvu takoj, ne šele l. 2030. Sicer nas bodo monopolisti – t.j. Ljubljanska banka, Zavarovalnica Triglav, partija, Zastava in ekipa pomendrali.



Podjetništvo da, monopol ne

Podobno velja tudi za ponudbo in povpraševanje na trgu najemniških stanovanj. **Stanodajalci so monopolisti. Podnajemniki nimajo šanse.** Vsak izmed njih je osamljen iskalec garsonjere preko malega oglasa v Delu. Ne pozna trga in cen, pravil in zakonodaje.

Rešitev, ki bo zagotovila pravilno delovanje trga najemniških stanovanj, je jasna.

Ustanavljamo **ODBOR ZA ZAŠČITO PODNAJEMNIKOV.**

Borili se bomo za svobodno podjetništvo na področju oddajanja zasebnih stanovanj. **Borili se bomo za poštene cene. Borili se bomo za pravno varnost podnajemnikov.** Borili se bomo proti lenobnim in oslepelim inšpekcijskim službam.

Pridružite se nam.

Z vašo pomočjo in informacijami bomo močni. Kličite nas na Tribuno, obiščite nas, **prenesite vaše izkušnje ali pa nam jočite na ramenih zaradi težav ob iskanju podnajemniškega stanovanja.**

Tribuna bo kot sedma sila storila svoje in seznanjala javnost ter s tem tudi vaše kolege v stiski.

Iniciativa ni omejena na podnajemnike – študente. Odprta je vsem, tudi stanodajalcem. Novice in sporočila Odbora za zaščito podnajemnikov bodo objavljene v Tribuni, v rubriki Real estate news. Vaš sekretar Odbora,

DIOGENES

Uradne ure Odbora: Sreda, 18.–19. ure
Kersnikova 4, Soba 205
ali
telefon: 319-496
318-457

OREL, PRINC IN PROSTITUTKA

Ob tej priložnosti je armenski režiser, učitelj Tarkovskega, ki je preživel petnajst let v zaporu prvič v svojem življenju prestopil meje Sovjetske zveze in zastopal svojo državo na kakšnem filmskem festivalu. Tu se je poleg ostalega veliko govorilo tudi o njegovem najnovejšem filmu, Ačik Kerib, posnetem po Ljermontovu, katerega snemanje je ravno končal.

Slika v sanjah

Cahiers: Kako se lotite snemanja? Ali imate natančno izdelan scenarij, ki se ga strogo držite, ali se stvari lotite kot slikar in vsak prizor oblikujete kot sliko?

Paradjanov: Jaz sem mistik. Če prizora prej ne vidim v sanjah, ga ne posnamem. Trenutno pišem scenarij o **Vrublu**, velikem ruskem slikarju, ki je končal svoje življenje v bolnišnici za duševne bolnike. Opazil sem, da mi manjka epizoda med tretjim in četrtem delom. Imam začetek in konec, vendar mi manjka povezava. Če v sanjah ne bom odkril nekakšne megle, podobe možne povezave, med obema epizodama, potem ne bom napisal scenarija. Sem kot računalnik. Dam si ukaz za neko temo. Na primer, danes bi moral videti nek prizor. Dam si ukaz in zaspim. Naslednje jutro lahko pišem. Trenutno se mi dogaja, da nimam časa, zato posebej zaradi tega zadremam podnevi. Mogoče ne spim zares. Ne mislite si, da izvajam neke vrste genialno mistifikacijo. Na žalost so vsi prizori, ki si jih ukažem. Črno beli (smeh).

Pri **Ačik Keribu**, katerega snemanje sem ravnokar končal, sem ugotovil, da mojemu junaku manjka junaško dejanje. Veste, v Evangeliju, zgodba o Kristusu, ki napreduje, dela čudeže in spet čudeže, in vrh čudežev je, ko ga križajo. V mojem filmu mi manjka epizoda Golgote. Treba bi bilo, če govorimo o mistiki, da moj junak, **Ačik Kerib**, trubadur, potuje vedno višje v hribe, poskuša preživeti in beži pred svetom, medtem ko čaka, da se bo lahko vrnil in si pridobil svojo drago. Za njim hodi krava, ki muka in tuli. Ne moremo razumeti, zakaj. Trpi in joče. Dolgo, dolgo hodi. Opazimo, da ima otečena vimena. Pozabili so jo pomolsti. In moj junak, ki mu krava kar naprej sledi, prispe v neko vas, kjer zaradi požara in vdora Perzijcev najde lačne otroke. Otroci začnejo molsti kravo, junak pa začne igrati na svoj instrument. To je zmagoslavje življenja, življenja, ki nastopi skozi otroke in se priključi njegovi umetnosti. Vsi plešejo. Krava, rešena svojih muk, teka po gorah in se okopa v reki. Ta prizor sem videl v sanjah, prisegam ti pri bogu – ti in jaz imava istega boga. Ne prihaja angel Gabrijel in kar že gre zraven, ampak se oblikujejo sanje mojih fantazem.

Cahiers: V vaših filmih je fascinantno, na kakšen način povezuje plan in zgodbo. Ali sami delate montažo?

Paradjanov: Ja, montažo delam zmeraj sam, poleg imam samo tehniko, da mi pomaga.

Cahiers: Ali za vas obstaja razlika med sliko in filmom?

Paradjanov: Ne, to je zame isto. Trenutno imam v Erevanu razstavo, ki sem jo krstil: »Atelje izdelovalca filmov«.

Povratek k filmu

Cahiers: Kaj vas je privedlo do tega, da ste začeli snemati Legendo o trdnjavi Suram?

Paradjanov: **Trdnjava** je bil moj prvi film po petnajstletni prekinitvi. Ko so se odločili, da me osvobodijo – moji prijatelji iz Evrope, Aragon, Elsa Triolet in še veliko drugih, so pri tem veliko pomagali

– sem dobil dovoljenje, da delam, kar hočem. Prijatelju **Dodu Abačidze** sem predlagal, da bi skupaj posnela ta film. Njegova mati, stara in znana princesa Nina Davidovna Andronikačvili, potomka zelo pomembne družine, mi je rekla: »Tri dni si starejši od mojega sina Doda Abačidza. Očeta ni imel, ker so ga ustrelili sedemintridesetega leta, ti mu bodi za očeta in ga nikoli ne pusti samega.« Umrla je kakih deset dni po tem, ko mi je to rekla, in mislim, da je moja usoda, da delam z njim. Trenutno je z njim zelo slabo. Doživel je infarkt in vsak dan je z njim slabše. Ne ostane mi drugega, kot da molim zanj. Zelo dober igravec je. Istih let sva, imava isto bolezen. Imam ga za svoj drugi jaz. On je soavtor **Trdnjave**. Film sva posnela skupaj, in vse, kar bom naredil, bom delal z njim.

Ko sem snemal ta film sem veliko trpel. Po petnajstletni prekinitvi človek ni več navajen. Človeka odtrgati od njegove umetnosti je velika kazen. Pogum, da sem se po petnajstih letih spet oprijel kamere, sem imel zato, ker sem se na to ves čas pripravil. Kljub temu je ta film pokazal nekaj napak v natančnosti, v globini, celo v iskrenosti. Tega zdajle ne morem razvijati, ker ravno snemam nek drug film, ki me popolnoma preseneča. Prilepil sem mu oznako »film za otroke«, zgodba za otroke, ampak to je laž. Za vsem tem je že spet Evangelij, ne tisti, osredotočen na mladega moža Kristusa, ampak Evangelij Muslimanov, ki verjamejo v Islam. To je orientalska zgodba, preprosta zgodba, ki mi jo je v mojem otroštvu daroval Ljermontov, in ki je s pomočjo metamorfoze postala muslimanska Biblija, Koran, ki ga je prebral kristjan, ki globoko spoštuje muslimansko kulturo, ne avanturizem in gangsterstvo, ampak kulturo skrivnosti tistih Muslimanov, ki so osnovali Meko.

Cahiers: Kaj počnete, kadar ne snemate filmov?

Paradjanov: V Erevanu imam razstavo, ko jo je obiskala množica ljudi. Komisar Centralnega Komiteja mi je rekel: »Nikar ne obesite plakatov, sicer bo treba ljudi razgnati s policijo.« Trenutno vpijejo, da sem leader. Centralni Komite kupuje vsa moja dela, vstopnice za mojo razstavo preprodajajo po petkrat višji ceni. Od 800 del, ki so na razstavi (lutke, šopki, klobuki, kolaži, prti, zavese, pop art, risbe, itd.), sem jih 80 % napravil v zaporu. Sčasoma to postane ogromno delo, kolosalno. Veliki slikar, ki smo ga ravnokar pokopali, Gregorij Gravilenko, naš prijatelj, mi je, ko je videl dela, ki sem ju jih pokazal v zaporu, dejal: »Kako si lahko ohranil takšno čistost, in kakšen poduk vsem nam, ki smo na svobodi in ne počnemo ničesar!«

Leta v zaporu

Cahiers: Petnajst let svojega življenja ste preživeli v zaporu, kako gledate na ta leta danes?

Paradjanov: Jaz sem primer procesa perestrojke, ki se sedaj pri nas odvija, dovolili so mi namreč potovanje na Roterdamski festival – sedaj je prvič, da sem potoval iz moje domovine – in da predstavljam, če že ne sovjetskega, vsaj moj film.

Sem edini režiser na svetu, ki je odsedel tri kazni v zaporu za kršitve občega prava. Trikrat sem se znašel v težkih pogojih zaporov z izjemno strogim režimom. V ječi sem napisal več kot dvajset

scenarijev, ki jih nisem mogel objaviti in po katerih ne bom nikoli snemal. Če mi bo uspelo, v tistem času, ki mi je še ostal, posneti vsaj še dva filma, bom zadovoljen.

Če ne bi prav oboževal umetnosti, moje dežele, kot kakšnega idola, kot Kristusa, kakšen bi bil po treh obdobjih osamitve, ki sem jih preživel? Ves ta sum – ko so me obtoževali vsega mogočega, homoseksualnosti, prekupčevanja z devizami, banditstva, grabeža – je zato, ker imam rad ljudsko umetnost in ne kupujem jeansa, avtomobilov in ker živim samo od ljudske umetnosti. Ničesar ne potrebujem, ne nosim krznenega plašča, ne potrebujem kravate. Lahko bi ostal brez hrane, da bi si šel v Amsterdam kupit vazo iz Delfta z inskripcijo. Tako si zamišlam stvari: naj živi čisto umetnost in pravica. Skozi vse trpljenje, ki ga nimam za poraz, za tragedijo (to so bila najboljša leta mojega življenja, najlepša), sem se prebil kot umetnik, s Kristusovim poslanstvom. Bil sem obkrožen s 6000 zaporniki, in vsi so se mi prihajali spovedovat. To je bila zame zmaga. Prišel sem obtožen homoseksualnosti, končati bi moral kot prostitutka, postal pa sem vzgojitelj. Zapornikom sem razlagal umetnost, naučil sem jih risati na papir in ne na kožo, kamor si tetovirajo orle, prince in prostitutke.

En del scenarijev, ki sem jih napisal v zaporu, sem poklonil **Juriju Ilienku**, zelo plemenitemu režiserju. Iz njih je napisal knjigo, sestavljeno iz sedmih scenarijev, ki jih je zbral v monumentalnem scenariju in mi ga je dal podpisati. Zbirka se imenuje: »Uši zapuščajo telo.« V zaporu ugotovijo smrt zapornika, ko uši zapustijo telo, ker se je ohladilo.

Iz zapora sem prinesel 800 risb in 100 zgodb. Iz zapora sem prišel tak, kot drugi pridejo iz Oxforda. V nekem pogovoru s **Tarkovskim**, sem mu dejal: »Ti si velik prijatelj, ampak tvoji umetnosti mogoče nekaj manjka in sicer, da nisi preživel enega leta v kakšnem sovjetskem zaporu. V popolnem mraku, lačen, poln uši, začne človek o vesolu razmišljati drugače, drugače ceniti sonce, življenje«. Smrt **Tarkovskega** je za sovjetski film velika izguba. Prava drama je, ker je moral zapustiti svojo deželo, da bi lahko delal, prava tragedija. Rad bi šel na njegov grob, tja kjer smo sovjetski sineasti, z njim vred zakopali košček našega srca.

Pasolini, barva, igralci

Cahiers: Obstoja režiser, ki vam je skozi svojo ljubezen do svetega, do zgodb, do mita, zelo blizu, to je Pasolini...

Paradjanov: Vse, kar sem njegovega videl, me je enako ganilo. Njegovi principi, njegov duševni odnos do Biblije, ki jo je povzdignil na raven poslanstva, kljub temu, da je bil zelo bolan človek. Mogoče je to homoseksualnost. To je mogoče, ampak me pav nič ne briga. Z njegovo pomočjo sem odkril nenavadne aspekte sveta, bodisi antike, Rima, arabskih dežel ali pa čisto preprosto sodobnega življenja. Umril je velik in mislim, da v pravem trenutku. Geniji imajo vedno nekam grdo smrt. Težko bi si predstavljal Gagarina starega, kako na kakšnem moskovskem trgu hrani golobe. Odšel je kot Ikar in nam pustil svoj nasmeh, ker je odkril novi svet.

Cahiers: Včeraj ste rekli na vaši tiskovni konferenci, da ne marate delati s poklicnimi igralci: zakaj?

Paradjanov: Dolgočasni so. Celo igralec, ki ga pripeljem s ceste, po polovici filma postane dolgočasen. Misli si, da vam dela uslugo, ker igra. Zato je treba it snemat ljudi v bolnišnice in zavetišča za starce: ne zavedajo se, da jih snemaš in so strašno naravni. Igralca mojega zadnjega filma sem našel na ulici. Je šest bratov in viso so podobni Alainu Delonu. Res je, da se Francozom zdi, da je **Alain Delon** feminilen, medtem ko so moji junaki zelo možati. Ko mu rečem, naj v neki epizodi kaj naredi, mu rečem: »Kako bi naredil, če bi bil na cesti sredi pretepa, ali pa v zaporu?« In res naredi tako, kot da bi bil, medtem ko poklicni igralec naredi tako, kot da bi izpolnjeval kakšno vzvišeno poslanstvo. Če bi me vprašali, česa se pri filmu najbolj bojim, bi odgovoril: poklicnih igralcev. Ne potrebujem jih, motijo me, dražijo me, in vse bi naredil, da bi se jih znebil.

Cahiers: Kako si v vaših filmih zamislite barvo? Od izbire rekvizitov do zasnutka kostumov?

Paradjanov: To je težko razložiti. Vse je izrecno emocionalno. Odvisno je od zamisli, od spominov. Mislim, da smo v nekem obdobju filma, ko si barvo lahko zamislimo kot črno in belo in mislim, da črno in belo lahko uporabimo na tak način, da delujeta kot barva. Ko vidimo lepe gravure Picassa, Durerja, Piera della Francesce ali pa Piranesija, ali ne vidimo rimskih razvalin v barvah? Barve ne uporabljamo kot serijo različnih barv, zaznavamo jo kot čustvo, kot... kako bi rekel... patologijo. To ni bolezen, je beseda patologija in to je edina stvar, ki manjka našim filmom, predvsem sovjetskim. Ne patologija v pravem pomenu besede, seksualna patologija, ali patologija duševne bolezni, ampak patologija, ki jo je treba razumeti kot mesto, ki je v svoji arhitekturi, v svoji harmoniji lahko patološka. Rotterdam ima patologijo, to je presenetljiva zveza starega in novega.

Cahiers: Ali nam lahko pripovedujete o dveh projektih, ki bi jih bolj kot kaj drugega želeli realizirati?

Paradjanov: Rad bi priredil **La Fontainove** basni in posnel film v Parizu. Rad bi pomešal ljudi in živali, snemal lutke, igrače, svet, nebo, zemljo, kot v njegovih basnih. Drugi film se imenuje **Izpoved** in jo bom snemal v Armeniji. To je zgodba o starem armenskem pokopališču, ki ga hoče sovjetska vlada prekopati. Traktorji in tanki pridejo in uničijo pokopališče, da bi na njegovem mestu napravili park kulture, imenovan Stalin ali Kirov. Moji predniki, njihove duše, me pridejo preganjat. Pridejo k meni in mi vzbudijo občutek sramu. Te duše od mene zahtevajo stvari, ki bi jih bilo treba zahtevati od vlade. Ta scenarij sem napisal v zaporu. To je preprost film, črno bel, običajnega formata. Gre v bistvu za dvanajst moralnih zgodb, ki pripovedujejo o tem, kako izpolnujem svoje dolžnosti do mrtvih, kako se izpovedujem pokojnim in oni meni. Za vsem tem so računni, ki jih poravnavam z mojim otroštvom. **Tonino Guerra**, ki je prebral scenarij, mi je rekel, da sem naredil kot Fellini v **Amarcordu**. Gre za isto situacijo, isto otroštvo, iste upe.

Umetnost principov

Cahiers: Kaj vam film pomeni v vašem življenju?

Paradjanov: Jaz sem režiser improvizator, arhaik. Režiserji morajo ustvariti filmski jezik, ki ga sovjetski film po mojem mnenju izgublja, kljub neverjetni moči, ki jo je dosegel v različnih obdobjih. Vprašali ste me, zakaj ljudje v mojih filmih ne govorijo. Res je, človek ima občutek, da so vsi gluhi in nemi. Veste, tudi v slikarstvu se ljudje gledajo, vendar med sabo ne govorijo. Marija se na freskah ne pogovarja z Jezusom, nič bolj kot angeli. Slikarstvo je nemo, moji filmi tudi. Film je jezik, ampak ni samo jezik. Ima svojo plastiko, ampak tudi svojo lepoto, svojo nežnost in predvsem svojo patologijo. Sem učenec velikih mojstrov Aleksandra Dovjenka in Igorja Savčenka, mojega profesorja na moskovski šoli. Dovjenko nam je dejal, da mora biti film »umetnost odločitve«, jaz pa sem besedo »odločitev« spremenil v »princip«. Na žalost imam 63 let, nisem pa napravil niti desetine tistega, kar sem nameraval. Tistega dne, ko so mi prepovedali, da bi bil režiser, sem postal umetnik in sedaj je v Erevanu, v moji domovini, za mojo razstavo osemstotih predmetov, ki sem jih izdelal v zaporu, skoraj kilometrska vrsta.

Upam, da nisem v tisto, kar sem povedal vnesel preveč čustev. A vam je bilo všeč? Pripovedoval sem vam, ker ste mi všeč in ker mi je tudi prevajalka zelo všeč (smeh). Če bi lahko prišli v Tbilisi... Samo napovejte svoj prihod, bomo že mi poskrbeli za vse ostale. Edina stvar, ki manjka v Georgiji – imamo takorekoč vse, dobro vino, lepe gore, kruh, orle – so lepe ženske.

Prevajalka (moskovčanka, ogorčena, ampak ne osebno prizadeta): Vedno samo seks!

Paradjanov: Zakaj pa ne? Saj je Francoz, ne?

Rotterdam, 7. 2. 1988

Ljubljanska Kinoteka v svojih posebnih torkovih večerih, ki se bodo začeli s Cocteaujevim ciklom, napoveduje tudi filme Sergeja Paradjanova, med katerimi sta najbolj znana Sayat Nova in Kijevske freske...

Prevod JANA PAVLIČ

Ne trpimo zaradi nezmožnosti komunikacije, ampak ravno nasprotno, zaradi vseh sil, ki nas silijo govoriti, kadar nimamo kaj povedati.

Gilles Deleuze

KOTIČEK ZA NARCISE IN NARCISE

V galeriji Kompas v Ljubljani so velecenjenemu občinstvu prikazali nekaj portretov prelepih Ljubljank. Bistvo sporočila pa tiči v naslednjem: V taisti galeriji lahko kdorkoli naroči portret pri slovenskem slikarju internacionalnega slovesa Rudiju Španzlu in tako na kvaliteten način poteši svoj narcizem.



KDOR NE DELA, NAJ NE JE Do 27. XI. si lahko v Benetkah v Palazo Fortuny ogledate zelo inspirativno razstavo, krožniki s srpom in kladivom v kubističnem slogu, su-prematistični čajni servisi. Malevič, Kandinski in sovjetska revolucija v jedilnici pri mizi. Jedli boste s krožnikov »Četrty kongres kominterne« in srebrali čaj iz skodelic »Kolhozni traktorist na delu.« Dober tek!



EUGENE IONeSCO en QUeTE De L' AbSolU
»Pravijo mi, da je moje slikarstvo veselo, in to me zmeraj znova preseneča.«



SPOMINJAM SE TE
 V kratkem nostalgijem zamahu se nam je pokazala podoba zadnjega med velikimi gigoli, Pofiria Rubirose. Lover latino, arhetip argentinskega gigola in internacionalni playboy je zaradi svojega svetovljanskega cinizma, velikega stila in elegance še vedno idol mladih privržencev dolce far niente. Njegova smrt je bila prav tako skrivnostno dekadentna in lepa kot njegovo življenje. 6. julija 1965 se je s svojim ferrarijem zaletel v drevoredu v Boulognskem gozdu in njegove bogate in slavne ljubezni še danes žalujejo za njim.



ŠAH IN SVETI JURIJ
Galerija ŠKUC – JANEZ ZALAZNIK
 in **ALEKSIJ KOBAL**, razstava, ki je nikakor ne bi smeli prezreti in je iz dobro obveščenih virov mnogi tudi niso. Dva mlada slovenska slikarja, eden je končal akademijo sedemindesetega, drugi pa šestindesetega, sta slovensko občinstvo veselo presenetila in razglašata, da slikarstvo nikakor še ni pokojno, da je veliko več kot obrtna dejavnost in da tudi Ledo labod še vedno obiskuje.



MO – DA – DA
FASHION START MUNCHEN, september 88 – prodor zagrebških modnih oblikovalcev, ali kako bomo balkanizirali Evropo. Nada Došen, Branka Donassy, Alan Hranjotelj, Davor Klarić, Dženisa Medvedec, Veno Mach in Tonči Vladislavić. Če bi radi izvedeli, kako prideš, vidiš in zmagaš, vprašajte koga od njih.





**FOTOGRAFIJA MIHA ŠKERLEP
MODELI ALAN HRANITELJ**

FOTOGRAFIJA MIHA ŠKERLEP
MODELI ALAN HRANITELJ





FOTOGRAFIJA MIHA ŠKERLEP
MODELI ALAN HRANITELJ

FOTOGRAFIJA MIHA ŠKERLEP
MODELI ALAN HRANITELJ



VESNA JURCA

POLETNI FESTIVAL V EDINBURGU

Mednarodni gledališki festival v Edinburgu je eno tistih megalomanskih tovorstnih srečanj, ki očitno vedno bolj postajajo sama sebi namen – podobno kot npr. avignonski ali pri nas dubrovniški. Edinburški festival slovi kot eden največjih (če ne celo največji) in to vsekakor tudi je, čeprav žal le po obsegu. V več kot dvajsetih dneh (letos je trajal od 12. avgusta do 5. septembra) si je namreč mogoče ogledati približno 700(!) gledaliških predstav in okoli 250 spremljevalnih prireditev – bralne večere poezije, rock, blues, jazz koncerte, recitale, kabarete itd. Od tega jih je približno 50 sodi v tako imenovani uradni veliki »Edinburški Mednarodni Festival«, vse ostale pa v »fringe« del festivala. Razlika med obema je približno taka kot med West End in fringe predstavami v Londonu, vsaj kar se tiče estetske usmerjenosti: uradni del naj bi bil namreč selekcija najboljših predstav profesionalnih gledališč z vsega sveta, fringe pa popolnoma neselekcionirana zmes najrazličnejših neinstitucionalnih gledaliških skupin. Druga važna razlika pa je seveda v financiranju, saj so profesionalci uradno povabljeni, in dostikrat celo naredijo predstavo po naročilu festivalske direktcije; fringe predstave večinoma financirajo in organizirajo posamezne gledališke skupine same. Rezultat tega sistema so v glavnem na eni strani pompozni spektakli, uprizorjeni v pravih gledaliških ali drugih ekskluzivnih dvoranah z vsemi mogočimi tehničnimi pripomočki, na drugi pa skromne (dostikrat tudi monološke ali dialoške), revne uprizoritve v najrazličnejših prostorih, ki se jih da uporabiti v gledališke namene – cerkvah, skladiščih, stanova-

njih, športnih dvoranah itd. Prav tak je tudi umetniški učinek: na eni strani bleščavost in kič westendoidnih predstav, na drugi pa poskus vsakršnih (praviloma manj uspešnih) gledaliških entuziastov, da doživijo svojih pet minut in se lahko tako od zdaj hvalijo in propagirajo kot »udeleženci Edinburškega festivala«.

Vse seveda še zdaleč ni tako črno in brezupno, ampak približno tak je grob statistični pregled poletnega dogajanja v Edinburgu. Seveda se da vsako leto videti tudi nekaj res dobrih stvari, in fantastično seveda že samo to, da pravzaprav lahko tri tedne 24 ur na dan neprekinjeno preživiš v gledališču. Splošni vtis pa vseeno ostaja: veliko razočaranje ali kot bi rekel Shakespeare, čigar tekstom še vedno pripada več kot ena petina uprizoritev na festivalu (!) – mnogo hrupa za prazen nič. In tako sem v šestih dneh videla 12 predstav: 2 dobri, 5 groznih, ostale pa nekje vmes.

V uradnem delu sem gledala *Puccini-jevo* opero »**Turandot**« v izvedbi Folkopere iz Stockholma, *Shakespearejev* »**Vihar**« v izvedbi japonskega gledališča Ninagawa, *Shakespearejev* »**Sen kresne noči**« Royal Exchange Theatre Company in najnovejšo predstavo *Michaela Clarka*, ki jo je sicer naredil že spomladi za festival v Amsterdamu, »**I am curious, Orange**« (glasbo igra v živo bend »*The Fall*«). Najbolj atraktiven od teh je seveda *Michael Clark*, in očitno se je tega zavedala tudi direktcija

festivala, saj je imel zagotovo najboljšo propagando in največje število intervjujev po lokalnih časopisih. Clarkova odločitev, da se neženirano pusti kupiti od konzervativnega bogatega dela festivala, samo potrjuje splošno tendenco današnje avantgardne retrogarde. To se hvalabogu ni izrazilo v sami predstavi, saj sicer ni dopustil nobenih sprememb. »I am curious, Orange« je pač še ena konkretizacija Clarkovega hedonističnega, esteticističnega, frivolnega in sploh žurerskega življenjskega kreda, čeprav dosti bolj osmišljena kot vse prejšnje. Predstava namreč govori o skrivnostni osebnosti, nizozemsko-angleškem kralju izped 300 let, Vilijemu Oranskem. Clark je iz te zgodovinske teme naredil briljantno aktualizacijo, ki je bila predvsem v prvem delu izredno duhovita parodija na vse možne pojave sodobne in post družbe. Žal v drugem delu ni zdržal pri čisti estetskosti, in je poskušal biti preveč duhovit ali celo aktualističen (na sceni je npr. dominirala ogromna maketa McDonaldovega BigMaca), zato je bila proti koncu kaj vredna le še gola koreografija. Čeprav bi bilo torej bolje, če bi si Clark upal narediti krajšo predstavo, ki pa bi bila idejno zaokrožena, je vseeno poseben užitek videti teater, ki vsaj v izhodišču nima nobenih drugih pretenzij, ampak obstaja le izžitka njegovih ustvarjalcev. Če je larpurlartizem lep, duhovit in popoln in, kar je najvažnejše, če se kot tak sam nenehno deklarira, mu namreč nimamo česa očitati.





Presenetljivo dobra je bila tudi »**Turandot**«. Presenetljivo zato, ker so operne predstave bolj redko tudi gledališko kaj vredne, da ne rečem vznemirljive. Švedska »**Turandot**« pa je takšna: zavedajoč se edinega možnega mesta opere v sodobnem gledališču, so namreč naredili čisti spektakl, poln izrednih kostumskih in scenografskih rešitev, razgibane mizanscene in moderne igre (genialni so bili recimo trije ministri, Ping, Pang in Pong, ki so po imageju, koreografiji in tudi igralski interpretaciji vlog bolj spominjali na video spot). Predvsem pa je bila »**Turandot**« vizualno konglomerat različnih stilov, in prav ta eklektični pristop k pravljčnosti vsebine je omogočil izredno gledljivost in (spet) užitek.

Ostali dve veliki predstavi, oba *Shakespeareja*, sta bili veliko razočaranje. Oziroma: razočaranje je bil japonski *Shakespeare*, od angleškega v bistvu niti nisem kaj dosti pričakovala. Japonska skupina *Ninagawa* je imela namreč izredno propagando, ki se je sklicevala predvsem na veliki uspeh izpred treh let z »**Macbethom**«. Od takrat so v Edinburgu prikazali še »**Medejo**«, letos pa so naročili za festival naredili »**Vihar**«. To je bilo zelo očitno, saj bi če bi predstavo samo gledala in ne bi slišala, da govorijo v japonščini, mislila, da je to pač spet ena tipičnih dolgočasnih angleških westendovskih uprizoritev *Shakespeareja*. Ne vem sicer natanko, kaj sem pričakovala, ampak glede na *Kurosawove* priredbe in glede na par od-

ličnih in pretresljivih japonskih predstav (»**Deček z mandarino**« skupine *Sankai Juku* ali *Kazuo Ohno*) sem pričakovala vsaj majhen, a odločilen touch japonske folklorne in mentalitete. Predvsem pa bogat spektakl. Res je predstava bila maksimalno kičasta, kar »**Vihar**« tudi mora biti, ampak samo nekaj trenutkov je bilo tako intenzivnih (čudovito čudni prizori z Arielom ob spremljavi japonske glasbe), da sem si želela, da bi bila cela predstava taka. Sicer je bil *Shakespearejev* tekst pregovorjen v celoti, brez ene same črte, skratka, Japonci so se pač, za razliko od *Michaela Clarka*, pustili kupiti z dušo. Škodā. In še »**Sen kresne noči**«. No, ta je bil pač tak kot »**Vihar**«, samo da niso govorili japonsko, ampak angleško. Torej: respekt do *Shakespearejeve* besede, respekt do dosedanje tradicije uprizorjanja *Shakespeareja* in respekt do producentov. Publika pa je vseeno uživala, saj je večinoma prav to tudi prišla gledati.

Ob tem sem se spomnila na tipičen pojav Edinburškega festivala, ki v bistvu meče svojo luč na vse dogajanje tam. Na glavi turistični točki, edinburškem gradu, ki ima dominantno pozicijo na griču sredi mesta, je vsak večer organiziran t.i. »**Military Tatoo**«. To je grozljivo neokusna vojaško-folklorna parada, spektakl luči, glasbe, barv, defileji v kilte uniformiranih Škotov, ki igrajo na dude, motoristične atrakcije, prelet avionov, rakete... Reklama za ta višek neokusna je na vsakem koraku,

ljudje (ali bolje rečeno, turisti) pa se dan na dan množično tepejo za karte, ki so seveda vedno razprodane. In tako se vsak dan že dve uri pred začetkom showa vijejo premražene (ker v Edinburgu je pač avgusta ledeno mrzlo) kačice ubogih naplahtanih turistov, ki so praviloma stari od 5–10 in od 70–80 let in ki jih avtobusi kot po tekočem traku množično dostavljajo na prizorišče. In ki potpežljivo par ur čakajo v tipični angleški vrsti na veliki dogodek – bolj spredaj so v vrsti, boljši sedež bodo dobili. No, tudi za njih velja isto kot za zveste gledalce klasičnega *Shakespeareja*. Vidijo, kar so prišli gledat.

V okviru fringe dela festivala sem videla nekaj tako slabih predstav, da se jih ne splača podrobneje opisovati. Recimo »**MI**« (»**We**«) po *Zamjatinovem* tekstu (ekshibicionistični monološki nastop slabega šmirantskega igralca), »**Guliverjeva potovanja**« (dolgovezna in popolnoma predvidljiva igralska paradica v dvoje na nivoju nastopov v prvem letniku igralske akademije), pa »**Življenje in čas Hieronimusa Boscha**«... Nekaj je bilo še kar gledljivih. Recimo *Molierov Ljudomrznik* v izvedbi Red Shift Theatre Company, ki je lani dobila eno od fringe nagrad. To je bila precej neambiciozna in neškodljiva aktualizacija *Molierovega* teksta, prestavljena med današnjo hiper bogato jet set angleško mladino, ki se iz golega dolgčasa pretaka z žura na žur, se zaljublja in spletkari. Razen nekaj res dobrih igralcev in alta moda

kostumov (od kod jim denar?) pa vseeno čisto povprečno. Potem je bil tu še en Moliere, in sicer »Don Juan« v izvedbi gruzinskega filmskega gledališča. Torej Rusi in še eno presenečenje, samo da tokrat v dobrem smislu.

Njihova uprizoritev »Don Juana« je bila namreč, kar se tiče gledališkega jezika, absolutno na nivoju kakega zares dobrega nemškega gledališča: precej srčan tekst, ogromno gagov, odlična igra, duhovit okvir (igra v igri), zraven pa nenehno prisoten občutek določene distance, ironije, skoraj parodije (recimo norčevanje iz opernih klišejev) – torej »Don Juan« kot komedija brez tragičnega priokusa. Predstava je sicer po svoji profesionalnosti bolj sodila v okvir glavnega dela festivala, zato je razumljivo, tudi dobila eno od glavnih fringe nagrad in ponudbo za nadaljnje gostovanje po Angliji. Nekaj posebnega je bila potem še *Lorcova »Krvava svatba«* v izvedbi Communicado Theatre, ki je bila po svoji visoki stiliziranosti sigurno izjema v siceršnjih angleških postavitvah Lorce. Veliko je bilo namreč nemih prizorov, pétih pasaž, skoraj koreografiranih vložkov, kar naj bi vnašalo španske strasti, usodnost in folkloro. Vseeno pa je nekaj manjkalo.

Potem je tukaj še »Picasso«, predstava ki sicer absolutno spada v prvi stavek tega odstavka, vendar je zanimiva zaradi nečesa drugega. To predstavo je namreč napisal, zrežiral in produciral eden najbogatejših japonskih veleindustrialcev in businessmanov, *Zenia Hamada*. Poleg tega, da je bogat, pa je Hamada tudi velik fan umetnosti, tako da ima ogromne zbirke slik

in sponzorira razne obetavne umetniške projekte.

Pred kratkim se je lotil ciklusa o umetniških genijih in zdaj je prišel na vrsto Picasso. V ta namen je baje Hamada pokupil vse Picassove slike, ki so bile trenutno na tržišču, in preštudiral njegovo biografijo. Tako je očitno strokovno prišel do zaključka, da je Picasso reinkarnacija bika in da iz tega izvira njegova neusahljiva energija. In tako je tudi napisal popolnoma slaboumen in strahovito naiven tekst, sestavljen iz fragmentarnih prizorov med Picassom in njegovimi ženskami, Picassom in Apollinairom, pa iz Picassovih monologov o lastni genialnosti itd. Višek (slabega okusa) pa so bili prizori, ki so tvorili nekak okvir – med samim Hamado (ki ga je igral Anglež) in njegovo ljubico (ki jo je igrala Japonka), kjer je Hamada narcisoidno razlagal lastne muke ob ustvarjanju tega umotvora. Vse skupaj je bilo tako grozno (tudi reprodukcije Picassovih slik), da je bilo že skoraj neverjetno in sem do konca zaman čakala, da se bo sprevrglo v parodijo. Pa se ni. In tako človek vidi, kam vse po neumnosti gre denar.

Toliko o gledališču. Sicer pa sem doživela še nekaj drugih zanimivih stvari. Recimo party *Michaela Clarka*, ki je bila propagirana v časopisih in torej dostopna širšim ljudskim množicam. V resnici se je vse skupaj dogajalo v navadnem, precej razpadajočem discu Fire Island na glavni ulici Princess Street; da pa je to Clarkov žur, je bilo razvidno samo iz tega, da je Clark z venčkom plastičnih marjetic na glavi nekaj časa plesal na privzdignjenem delu plesišča (seveda s svojim debelim

prijateljem). Sicer je bila glasba precej povprečna, bolj zanimivo si je bilo ogledovati klientelo in garderobo, ki je večinoma spominjala na Fellinijevega »Casanova«. Žensk je bilo bolj malo, moških pa pravzaprav tudi. Torej dolgčas. Zato pa sem eno najbolj zabavnih noči preživela v Fringe Clubu. To je klub, ki deluje dobesedno 24 ur na dan in zaseda slikovite gothic prostore nekdanje viktorijanske gimnazije. Tam se noč in dan kaj dogaja: razstave, recitali, disco, kabaret, monologi, bralni večeri, debate. Po polnoči, ko se večina predstav konča in lokalov zapre, je ponavadi tako polno, da morajo nehati spuščati noter. Tisti večer, ko mi je uspelo prodreti in ignorirati vrsto čakajočih, sem tako videla večer »avstralskega kabareta«. Vse skupaj je bilo precej zimpovizirano, povezovala je neka ženska, ki je v glavnem delala štose na račun »prijateljstva« med Škoti in Angleži in tako ogrevala publiko. Program pa je bil sestavljen iz najrazličnejših varietejskih točk: čarovnikov, rokohitrcv, komičnih pevskih nastopov... Najboljši je bil imitator imenovan »The Beige Man«, ki je genialno parodiral degutantno sladke ameriške pop pevce. V glavnem pa vse zelo smešno in prijetno duhovito.

In še o Edinburgu. Predvsem je to zelo mrzlo, robato in zadržto mesto. Na zunaj se mu še zdaleč ne pozna, da se skoraj v vsaki drugi hiši odigrava predstava. Potem ko si v 1–2 dneh ogledaš vse znamenitosti (à la grad), se začneš dolgočasiti – zato si preprosto prisiljen hoditi v gledališče. In samo če imaš veliko srečo, vidiš tako dobre predstave, da se ti zdi vredno še kdaj priti v Edinburg – na festival.





JOŽE JAVORŠEK PAR LUI — MEME

TRIBUNA: Leta 1960 je izšel vaš **Harlekinov plašč** oziroma zapiski o evropskem gledališču XX. stoletja. Če pobrskam v knjigi, najdem tole: ... »V teh zapiskih smo poskušali zajeti drgetanje porajajočih se gledaliških oblik, ki so bile zdaj pretirane, zdaj spet mirne, zdaj uravnovešene, zdaj neugnane...« Kako gledate na danes se porajajoče gledališke oblike?

JOŽE J.: Knjiga **Harlekinov plašč** popisuje razvoj evropskega gledališča v prvi polovici XX. stoletja. Leta 1967 pa je izšla moja knjiga **Prazna miza**, ki se ukvarja s teoretičnimi temelji takratnega gledališča »na pohodu«. V tej knjigi so zarisana vsa glavna gibanja evropskega gledališča v drugi polovici tega stoletja; domišljam si, da je mogoče v njej najti teoretične temelje vseh slovenskih gledaliških gibanj od **Gleja do Slovenskega mladinskega gledališča** in do najnovejših gledaliških prikazni, ki jih z uspehom postavljajo na oder ali Živadinov ali »Roza« ali Ksenija Hribar.

TRIBUNA: Pred kratkim ste se vrnil iz Zahodne Evrope, pravzaprav iz Pariza. Kaj se dogaja gledališkega v »mestu-gledališču«, če si sposodim Ristićevo poimenovanje Pariza? Je Pariz še vedno gledališki center ali se je center preselil kam drugam?

JOŽE J.: Pariz vsekakor ostaja prestolnica gledališke umetnosti sodobnega sveta. Z zmago socialistov leta 1981 je prevzel kulturno ministrstvo Jacques Lang, ki je gledališki človek, in je gledališču izbral največjo denarno podporo po Ludviku XIV. Med najpomembnejše ustanove Langovega gledališkega mecenstva sodi **Gledališče sveta**, ki ga vodi Cherif Khadnazar (Sirec po očetu in plemič po francoski materi). **Gledališče sveta** uprizarja gledališke posebnosti vseh šestih kontinentov. Lahko rečemo, da ni gledališkega utripa na svetu, ki ga Francoise Gründ, najožja sodelavka in žena Cherifa Khadnarja, ne bi zaznala in pripeljala v Pariz. **Gledališče sveta** je ena najpomembnejših gledaliških ustanov v zadnjih letih, saj s svojo estetsko pestrostjo vpliva na vsa ostala pariška gledališča. Eugène Ionesco je sicer lani na nekem mednarodnem gledališkem zborovanju izjavil, da je evropsko gledališče trenutno mrtvo, ker se je sredi stoletja preveč razdajalo in doseglo prevelike uspehe. Mislim, da je njegova diagnoza preveč zasebna, zakaj opešal je Ionesco, ne pa gledališče. In gledališče vsega sveta se na nek način zmeraj zrcali v Parizu, pariško gledališče pa še zmeraj vpliva na vsa pomembnejša gledališča našega planeta.

TRIBUNA: Ste dramatik, gledališki teoretik, kritik, skratka — gledališki človek. Ste kdaj tudi sami igrali ali režirali? Kakšne so vaše izkušnje z Akademijo za igralsko umetnost v Ljubljani, na kateri ste diplomirali iz dramaturgije?

JOŽE J.: Gledališče me je zanimalo že od rane mladosti. Ko sem študiral na Sorboni (1945–1948), sem se družil z znamenitimi gledališčniki kakor je bil Gérard Philippe ali J.-L. Barrault, poznal pa sem tudi Dullina in Jouveta. Zdi se mi, da sem edini Slovenec, ki se je pogovarjal z Arthurjem Arthaudom. Vendar pa se praktično takrat z gledališčem nisem ukvarjal. Z njim sem se začel ukvarjati leta 1950 v Kazensko pobjlševalnem domu na Miklošičevi cesti v Ljubljani, ko so francoski pisatelji dosegli, da je moje prebivanje v ječi postalo

znosnejše. Takrat so me na upravi aresta vrašali, kaj bi pravzaprav rad počel med prestajanjem kazni... v okviru možnosti, ki jih pravilnik KPD dopušča. Izbral sem si gledališče, ki je postalo moja sreča in veselje. Naš repertoar je obsegal predvsem Shakespeareova dela, in sicer zaradi tega, ker tako kot Shakespeare, tudi mi nismo mogli na oder pripeljati žensk. In ker je Shakespeare vse ženske vloge pravzaprav napisal za moške igralce, se mi je zdelo najbolj naravno, da igramo njegova dela. In tako smo igrali Hamleta, Othella, Kar hočete itd. Premiere smo igrali pred uradniki Sekretariata za notranje zadeve in pred miličniki. Še danes menda nekateri pripovedujejo, da so bile naše predstave njihova največja kulturna doživetja. In mislim, da je bil njihov občutek upravičen. Naše gledališče je bilo prvi zametek slovenskega avantgardnega teatra, in sicer ne samo v režiji, ampak tudi v načinu igranja. Kot režiser in kot igralec sem skušal po svojih močeh posnemati vélike zglede, ki sem jih občudoval v svobodnem Parizu. Igrali pa smo tudi Molièra in Cankarja in... Igrali pa smo tudi moj tekst, ki se ga sicer nisem upal podpisati, ampak sem ga »podvalil« nekemu izmišljenemu francoskemu pisatelju. »Premierska publika« je sicer predstavo sprejela z burnim ploskanjem, a jo je po tretji reprizi prepovedala, češ da vzbuja pri obsojencih »erotična razburjenja«. Ko so me iz zopora odpustili in sem videl, kako se me moji nekdanji prijatelji izogibajo in sramujejo, me je prevzela strastna želja, da bi se vrnil v zapor k svojim igralcem in v svoje gledališče. — V knjigi **Nevarni spomin**, ki sem jo napisal v francoščini in je lani izšla v Parizu, sem svoja izkustva z gledališčem v zaporu dokaj natanko opisal in jih poskušal tudi teoretično razložiti. Zdi se mi, da je bilo Francozom prav to poglavje najbolj všeč, ne samo zaradi nekih sorodnosti z gledališčem markija de Sada v njegovi ječi v Charantonu, ampak tudi zaradi prvih zametkov gledališke avantgarde v našem delu sveta.

Ko sem prišel iz zopora, sem se želel seveda vpisati na Akademijo za igralsko umetnost, a me niso hoteli sprejeti, ker nisem imel državljskih pravic. Po letu dni sem le izsilil vpis in diplomiral leta 1955. Z odliko. Moji sošolci so bili Alja Tkačeva, Žarko Petan, Jože Pogačnik, Marija Semetova itd. Sošolci so mi rekli »dedek«, ker sem z dvaintridesetimi leti prišel iz zopora belolas. Med profesorji sem se lahko pogovarjal edinole z dr. Vladimирjem Kraljem, ki je bil izjemno izobražen človek, poleg tega pa velik demokrat. Kljub diplomu pa nisem dobil nikjer dela. Čeprav je bilo prazno mesto dramaturga v Operi, me niso hoteli sprejeti, čeprav so bila razpisana asistentska mesta na Akademiji, se je univerzitetni svet mojemu imenovanju kljub vsem dokumentom o mojem znanju, mojemu imenovanju uprl. To je bil pač podaljšek »vzgojnih« ukrepov.

TRIBUNA: Kar se tiče vašega literarnega udejstvovanja, gre za zelo zanimiv fenomen: v Franciji doživljate več priznanja kot doma, če sodim po Evropski nagradi za literaturo, ki vam jo bo v Parizu na Akademiji znanosti uradno podelila Zveza pisateljev francoskega jezika dne 7. novembra, in po zgolj pozitivnih kritikah, ki spremljajo vaše delo. Nekaj podobnega se dogaja tudi z romanom **Alamut** Vladimirja Bartola, ki je trenutno med francoskimi bestsellerji na drugem mestu, pri nas pa sta Bartol in **Alamut** pravzaprav pozabljena. Ali uveljavljamo načelo: »Tuje hočemo, svojega ne vidimo«?

JOŽE J.: Razloček med Slovenijo, ki je moja prva domovina, in Francijo, ki mi je druga, je zelo velik. V prvi sem pač v majhni družbi ljudi, včasih izredno ozkih duš in nazorov (številčno je moje domovine v celem za četrto Pariza), v drugi pa se zmeraj znova najdem med širokimi ljudmi brez kakršnihkoli predsodkov. V moji rodni deželi so vse do zadnjih dni človeka merili z ideološkimi merili (bojim pa se, da se ideoloških in strankarskih meril še zlepa ne bomo otresli), v Franciji pa velja samo človek kot človek in njegove osebne vrednosti. Vladimirja Bartola, na primer, so pri nas ocenjevali kot drugovrstnega pistolja, njegov **Alamut** ni zagledal belega dne niti v znameniti rdeči zbirki knjig slovenske literature, ki jih je izdala Mladinska knjiga, danes pa mi moji francoski prijatelji pišejo, kakšno veledelo so odkrili in se sprašujejo, zakaj smo to delo skrivali. Bartol je bil sam. Razen redkih izjem ni »nihče stal za njim«. Kar pa se tiče mene, in mojega klavnega položaja na Slovenskem, pa moram priznati, da sem si marsičesa sam kriv, ker se nikdar nisem vezal

z nobeno stranko, z nobeno združbo, z nobeno kliko, z nobenim »krogom«. Nikdar me nihče ni zares podpiral, pri nas namreč ne podpiramo nikogar zgolj zaradi njega samega. Tako je in tako tudi bo, dokler ne bomo vključeni v Evropo.

TRIBUNA: Če se dobro spominjam, je v **Književnih listih** pred leti izšla napoved vaših **Nevarnih razmerij** in zaplamtele so polemike. Dandanes se mi zdijo **Književni listi** mlačna in dolgočasna priloga brez nekdanjega ognja, bojevitosti in svežine. Pa vam? Zaradi narave dnevnika **Delo** bi lahko prav **Književni listi** v marsičem prevzeli vlogo literarnih revij, ki jih zaradi ekonomskih in drugih razlogov ljudje ne zmorejo več konzumirati.

JOŽE J.: **Književni listi** so grozljiv dokaz, da na Slovenskem v kulturi učinkovito uspe samo tisti človek oziroma tisto kulturno podjetje, ki ima za seboj strnjeno vrsto somišljenikov. Ker so **Književni listi** odprti za vse in ker se upirajo kakršnemu koli klikarskemu ali ideološkemu ozadju, so obsojeni na neučinkovitost in praznino. Prava tragedija, če pomislimo na vlogo, ki bi jo lahko odigrali v slovenski kulturi.

TRIBUNA: Če sva že na tem področju... kaj menite o mladih kritikih Crnkoviču, Novaku in drugih? So le modni dodatki ali kaj več?

Jože J.: Crnkovič, Novak et consortes so mi všeč, ker so prostodušni, svobodni, duhoviti in nekonvencionalni. Upam, da se ne bodo pustili povoziti nikomur, zlasti samim sebi ne, mislim pa, da se morajo še marsičesa naučiti.

TRIBUNA: Vrniva se k vašemu pisanju. Nekdo mi je rekel, da moraš biti rojen v Velikih Laščah, če hočeš pisati tako dobro slovenščino kakor vi. In vi ste rojeni v Velikih Laščah. Na jeziku pa tudi nimate dlačice, zato ste si s svojo strukturalistično direktnostjo, ki veje iz knjig **Samotni jezdec**, **Nevarna razmerja**, **Črna krizantema**, **Blskavice** itd., nakopali precej sovražnikov in negodovalcev. Se tudi vam tako zdi?

Jože J.: Ker sem rojen v krajih, kjer se je slovenščina oblikovala, sem že kot otrok rasel v skladu z jezikovno jasnostjo in klenostjo, ki je značilna za velikolaške ljudi in seveda tudi za velikolaške pisatelje. Mogoče sem tudi od teh ljudi podedoval jezik »brez dlačice«, kakor praviš ti in kakor jaz pravim pravemu polemikarju pisanju. Trubar je bil skrajno surov s svojimi nasprotniki in jih ni podiral samo z argumenti, ampak tudi z zmerjavkami. Levstik si je uničil življenje s svojo ostro in brezkompromisno kritiko. Stritar je zaradi jeze, ki jo je stresal z **Dunajskimi soneti**, prišel v hude zamere. Nisem toliko nadut, da bi se primerjal z njimi ali trdil, da nadaljujem pisanje v njihovem moralnem ozračju, vendar pa nisem daleč od resnice, če trdim, da okušam **posledice** tega moralnega ozračja. In zato je popolnoma naravno, da se bolje počutim v Parizu kakor v Ljubljani kot se je Trubar bolje počutil v Derendingenu kakor v deželi Kranjski. In popolnoma naravno se mi zdi, da nimam veliko prijateljev, kakor jih tudi Levstik ni imel, in da mi bo najbrž nekoč v uteho le svetobolje – kakor Stritarju. Skratka: življenje ni praznik.

TRIBUNA: V navzkriž ste prišli tudi z oblastjo. Sodite med nesrečnike, ki jih je po loterijskem sistemu preganjala naša ljudska oblast v času Informbiroja. Tudi vašo farso **Povečevalno steklo**, ki je dobila nagrado na anonimnem natečaju ljubljanske Drame, so kmalu po krstni predstavi prepovedali. Ste uporniška natura?

Jože J.: Jeseni leta 1948. so me zaprli in po šestih mesecih nezakonitega preiskovalnega zapora obsodili na proces, na katerem so bili še Vitomil Zupan, Dušan Pirjevec-Ahac in Simona Dolenc (za dekoracijo). Kar se mene osebno tiče, sem bil obsojen za stvari, ki sta jih počela Zupan in Pirjevec medtem, ko sem bil jaz v Parizu. Moj alibi je bil vsem popolnoma jasen. Obsojen sem bil po krivici. Moja obtožnica, še bolj pa obsodba sta prava sramota slovenskega pravosodja. In vendar še do danes nisem rehabilitiran. Tudi v tem območju je pač treba imeti zaveznike. Preživeli »dachauci« so se zbrali kot družina ter v en glas terjali svojo rehabilitacijo in jo končno dosegli. Jaz sem sam, vendar upam, da se bo za mojo rehabilitacijo zavzel Svet za varstvo človekovih pravic pri SZDL.

TRIBUNA: Napisali ste precej dram. Kako se počutite kot avtor teksta, ko ga prepustite drugim v obdelavo? Nekateri pisci so zelo nesrečni, če jim režiser zamenja samo dve besedi, nekaterim pa je vseeno. Kako vi?

Jože J.: Če ima režiser boljšo vizijo kot sem jo nakazal jaz s svojim tekstom, se popolnoma strinjam z njim, čeprav mi tekst spreminja. Važna je predstava. Važno je gledališče z vsemi svojimi sestavnimi, ne pa zgolj z besedo, ki je sicer njegova bistvena sestavina, a vendarle ne edina. Beseda meso postane če uporabim biblijski izraz, šele takrat kadar se združi z vsemi gledališkimi elementi.

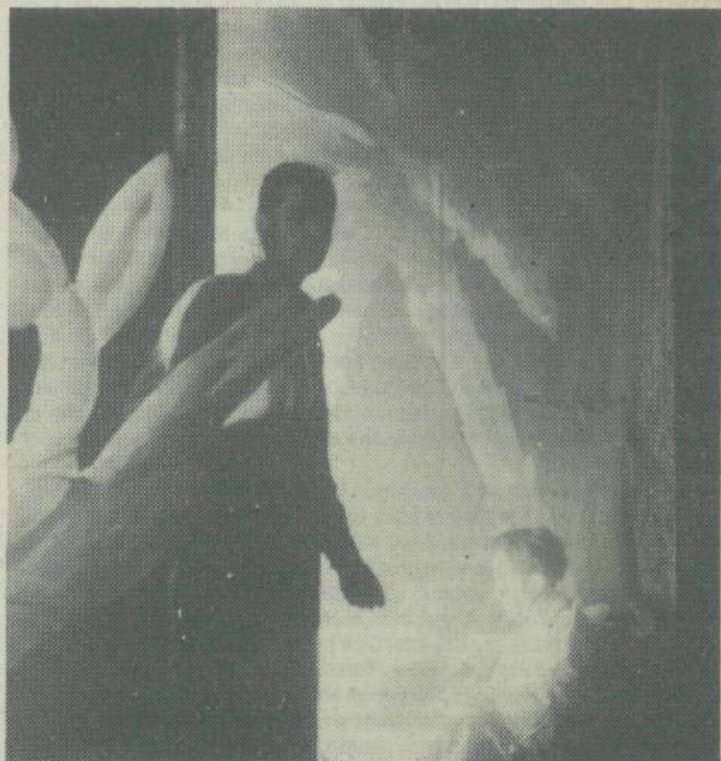
TRIBUNA: Želel bi slišati vaše gledališko prerokovanje: kakšen bo slovenski teater v prihodnosti? Ali bo tak kot je po svetu že bil ali bo ustvaril kaj novega?

Jože J.: Prerokovanje bi raje spremenil v želje in če bi se izpolnile, bi bile seveda preroške. Predvsem si želim, da bi Drama SNG končno našla svojo podobo. Tragično je, da je v njej zbran cvet slovenskega igralstva, a nima kaj početi. Že od tistih časov, ko so iz Gradišča izgnali Bojana Štiha, ki je v Dramo pripeljal estetiko Odra 57 in jo razvil, v tej naši osrednji slovenski gledališki hiši ni bilo izvirnega programa. Drama bi morala v svojem stalnem repertoarju imeti vso slovensko gledališko klasiko (od Linharta do Gruma) in vse pomembne slovenske gledališke umetnine povojnega časa. Hkrati bi morala imeti »na zalogi« nekaj najznačilnejših primerkov antične, renesančne, klasicistične, romantične, naturalistične in simbolistične dramatike. Vsaj štirideset predstav bi morala stalno obnavljati in z njimi vzgajati slovenske rodove. Taka in samo taka bi morala biti vloga Drame. Mestno gledališče Ljubljansko in Slovensko mladinsko gledališče sta že našla svoj obraz – upam, da ga bosta ohranila. Eksperimentalno gledališče Glej in drugi avantgardni teatri pa bi morali po zgledu Odra 57 skrbeti predvsem za izvirno slovensko dramatiko. Gledališče je za vse male narode psihološka terapija, na Slovenskem pa že od nekdaj izraz naše samobitnosti. Njegova kvaliteta raste v skladu z dinamičnostjo našega družbenega življenja.

TRIBUNA: Že kot »mulc« sem občudoval vašo knjižnico. Kaj pomeni nekomu, ki se vse življenje ukvarja s svojimi knjigami in knjigami svojih bližnjih, knjiga oziroma knjižnica?

Jože J.: Zmeraj sem se bal ljudi, ki jih je obsedla ena sama knjiga. Srednjeveški modrec je rekel: »Timeo hominem unius libri«. Bojim se bralca ene same knjige. Gre za take bralce, ki so, na primer, brali samo **Mein Kampf** ali samo **Zgodovino VKPB** ali samo kakršen koli molitvenik. Taki ljudje so najbolj vneti sodelavci fašizmov in najrazličnejših totalitarizmov. Samo zbirka knjig (po možnosti čim večja) zagotavlja človeku, če se z njimi pač ukvarja, njegovo demokratičnost, njegov humanizem in njegov razvoj.

MAKAR ČUDRA



Paul Morley

O STANJU MODERNE GLASBE



Vsake toliko časa se pojavi rock kritik, ki ga je **Phil Collins** označil kot »človeka brez kvalitet«, na sebi ima pripeto značko ACTION IS PASSION, svoj članek pa začne z naslednjimi besedami: »V ozračju je čutiti pomanjkanje vznemirjenja.« Človek brez kvalitet potem pove svojo zgodbo o rocku, veliki verigi dosežkov in oznanjenj, potem pa prizna, da se v spet enem banalnem obdobju samo kompetentnosti počuti nekako zafrustriran. To, kar vidi kot dramo rocka, je zamenjal derivat pantonime. Heroji rocka so se posušili, blokirani so, ujetniki svoje preteklosti; novi umetniki pa se zdi, kot da prizanašajo samim sebi in se slepijo. **Phil Collins** pravi »človek brez kvalitet« zato, ker je vse skupaj gotovo problem moških, stališče v zvezi s krizo – ali pa krizo zaupanja – v rocku.

Leta 1970 je **John Landau** iz *Rolling Stonea*, ki je bodril in opravljal mežaške posle za kvantaškega sentimentalneža **Bruca Springsteena**, postal resno obupan nad načinom, na katerega je rock zdrsnil v konformizem, se standardiziral in degradiral s pomočjo neumnih manipulatorjev. Leta 1976 je **Mick Farren** napisal članek za *New Musical Express* s povodnim naslovom »Potapljanje Titanika«, za katerega si nekateri stari romantiki mislijo, da je v svoji jezi in osramočenosti prispeval k vsej stvari v zvezi s punkom. Oba članka sta bila neposredna izziva tistim, ki se jim je zdelo, da je bil rock bolj stvar originalnosti kot novotarstva, prej različnosti kot znamenitosti. Naj rock ne postane zgolj parada užitkov. Naj birokrati s svojo navadno bolnostjo ne oblikujejo naše fantazije. Oba članka sta bila prežeta z notorično pravičnostjo, ki je osrednja življenjska moč ljudi brez kvalitet.

Je prišel čas za še en ogorčeni in na videz inspirativni članek o eroziji rocka kot neke vrste vitalne združevalne sile? Je čas, da nekdo pove, da nekaj manjka?

Ne.

Vsake toliko časa se človek brez kvalitet, ki ga pretresejo najnovejše razmere v »popu kot brezcljni igri«, ki pade v melanholično vzdušje zaradi najnovejše ubogljive super zvezde, lahko odloči za obnovev oziroma revizijo stvari, ki sta jih uporabila **Landau** in **Farren**. V nekaj letih po punku so se take revizije zdele precej na mestu in nihče se jim ni posmehoval. **Landau**ove zahteve o rocku, ki naj postane spet vreden samega sebe in **Farren**ove zahteve o rocku, ki naj postane osvobajajoč so se zdele skozi sedemdeseta in na začetku osemdesetih let čisto na mestu. Mimogrede povedano je to ljudem brez kvalitet omogočilo nekakšen zaslužek, pa tudi gojenje občutka pravičnosti.

Problem pa je v tem, da je rock, rock iz **Landau**ovih sanj, se pravi rock spontanosti umrl leta 1969, v postelji z **Lenonom**, ali pa na koncu **Hendrix**ovega sola, vse za tem pa je bil kolosalen in, če pogledamo dokaze, veličasten kolaps. Znanstveno fantastični kolaps, v katerem so se razpočila vsa pravila in vrednote, v katerem so se stili in oblike obrnili nazaj k samim sebi in odznotraj navzven. Brezčutno, hreščeče razpadanje korupcij in iznajdb rocka, ki jim ljudje brez kvalitet rekli prava stvar.

Predstavljam si verigo dosežkov, razsvetljenj in skepse. Od **Toma Parkerja** do magičnega zaupanja **Dylana**; od visoke in prevzvišene neskrupnosti **Spectorja**, do strašne logike **Beefherartov**; od sladkih sanj **Beach Boys**ov so burleskne narcisizma **Stooges**. In tako naprej, od tu pa do

konca strani, od iznajdljivih do izkoriščanih, primitivnih, umetelnih, mehaničnih in končno pretiranih, Inspiracija se je sprevrgla v formulo. Formula se je sprevrgla v inspiracijo. Energija se je nabirala in potem eksplodirala.

Ostalo je zgodovina, ali bolj specifično – *črepinje*. Večina med nami se ukvarja s šokom, ki je nastal po koncu vpliva rocka, prej z množično halucinacijo kot pa nečem, kar bi lahko imeli za »dobro« socialno zgodovino. Večina med nami uživa v živčnem zlomu rocka, kaosu nasprotij. Pred kolapsom je bilo očitno, kaj je pomembno in kaj trivialno, kaj spreminja življenje... Nekaj časa se je k takšnim vrednotam stremelo, s punkom so izvedle skoraj zastrašujoči fantomski povratek. Toda med kolapsom so te vrednote počasi postajale nefleksibilne, celo absurdne. Seveda to lahko vidimo šele danes, ko se ta sestop stopnjuje in nas pušča vrtooglave, vesele in brez diha. To, čemur smo priča danes, je spremenljiva množica predstav, ki obstajajo iz kakršnega koli razloga, ki se jih kupuje, prodaja in zbira. Med njimi obstaja samo rahla vez. Te predstave so deli črepinj, ki nam bodo zgrmele na glavo ali pa nas bodo povsem zgrešile.

Lepota tega kolapsa je v tem, da dejansko ni nobenih pravil, nobenih omejitev, nobenih velikih iluzij. Vse je možno ali pa nič ni možno. Karkoli je bilo možno, je možno še danes. Plus neomejeno število miselnih kombinacij in veselih mutacij. Če je sistem kdajkoli kompromitiral ustvarjalno domišljijo, bo to izvajal tudi vnaprej. Če je mediokriteta ogrožala naš mir, ga bo še vedno. Če se je izmišljalo heroje, se jih bo tudi vnaprej. Če se rocku zdi, da je dobrodelnost nujna, jo bo izražal.

Dalj ko smo od trenutka, ko so konflikti znotraj rocka povzročili eksplozijo – in ta trenutek je lahko bil, ko je **Jim Morrison** pokazal svoj penis, ali, ko je **Paul McCartney** zapel balado, ali, ko so nastali **Emerson Lake & Palmer** hitreje se dogaja vse skupaj. Dalj ko smo od tega trenutka, bolj razobličen in bolj dinamičen postaja rock, bolj nenavaden in vse-uporabljač, kar najbolj umeteln. Znotraj takšnega sestopa ni prostora za razočaranja **Lindaua** in **Farrena**. Kajti takšni vidiki pomenijo, da to, kar si pričakoval od rocka, ni na noben način povezano s tem, v kar je rock začel in še danes sestopa – živahno nezaupanje v vsakdanjost stvari, povezano z istočasnim priznavanjem in zanikanjem show businessa, ki obstaja vsaj toliko časa kot čas, če se tega seveda da izmeriti.

V enaki meri kot rock šestdesetih let to sestopajoče stanje spremenljivk definira in zaobjema dobo: čas izgubljenosti in nejasnosti, v kateri vztrajno zahtevamo od stvari, da bi nam ugajale. Realizem res ni več aktualen. Rock je sestopil na enak način kot naš občutek za prostor – enostavno ni poti, o kateri bi lahko določili ali celo imeli vpliv na to, kar naj bi rock bil, tako kot tudi vse drugo, stvar posameznika. Je to, kar različni posamezniki hočejo, da bi bil, pač iz različnih razlogov. Vse skupaj je stvar volje do moči.

(prevod in priredba ANITA HLAČAN)

»Ko je Morrison pokazal svoj penis...«

»Ko je Paul McCartney zapel balado...«

»...konec Hendrixovega sola.«

Rock'n'roll je biznis, turizem pa smo ljudje?

Gary Gray



Ob budinpeštanskega koncerta v sklopu turneje Human Rights Now je minilo že mesec dni. Sting, Springsteen, Gabriel in ostali tačas končujejo turnejo na kdovekateri celine, o koncertih so poročali vsi naši mediji, ki kaj dajo nase, zato bomo tukaj zgrabili zadevo z druge strani.

Kot je v glavnem znano, bi bil lahko koncert 6. septembra tudi v Ljubljani. Dogovori so tekli v začetku junija čez poletje pa so nam organizacijo speljali Madžari, kar jim v zadnjih letih pri velikih imenih svetovnega

rocka in popa sploh prepogosto uspeva. Kako je Cankarjevemu domu, ki naj bi koncert organiziral pri nas, uspelo zadevo izpustiti iz rok?

Razlogi, ki so (neuradno) znani, so premajhen stadion z neustrezno infrastrukturo (elektrika, sanitarije) in menda ogromno sredstva, ki bi jih bilo potrebno vložiti v projekt. Prvo vprašanje, ki se ob tem spisku nadlog postavlja je, zakaj CD ni skušal koncerta organizirati v kakšnem drugem jugoslovanskem mestu, ki ima večji in sodobnejši stadion. Odgovor je pravzaprav jasan: razmerje političnih sil le v Sloveniji zagotavlja ne-ekscenzen potek kakršne koli manifestacije v zvezi s človekovimi pravicami, drugače pa je »realsocialistična« Madžarska bolj odprta od balkanskih in politično balkaniziranih metropol. To je jasno tudi svetemu očetu iz Vatikana, zakaj bi torej ne bilo rockerjem? Sicer ne verjemite vsega, kar ste prebrali: v Budimpešti nikjer ni bilo omenjeno, da je glavni organizator turneje v socializmu vsaj sumljiva organizacija Amnesty International, toda ta nojevski kompromis, bi lahko – če je bil res nujen – izpeljali tudi pri nas. Pa so modri in legendarno omahljivi šefi Cankarjevega hrama verjetno raje odšli na morej, kot da bi pri politikih iskali potrditev moralno-politične neoporečnosti ponujenega koncerta.

Sicer pa bi koncert z nekaj dobre volje lahko orghanizirali za Bežigradom. Ureditev stadiona in električne napeljave pri celem projektu ne bi predstavljala prevelikega deleža sredstev, in tudi stadion ni tako zelo majhen: samo na tribunah bi lahko koncert spremljalo kakih 15.000 ljudi, na travi pa vsaj še enkrat toliko. Tovariši iz CD bi lahko izračunali, kolikšen dohodek bi bil mogoč: vsaj 30.000 obiskovalcev, ki bi plačali vsaj dva stara milijona, kolikor so vstopnice stale v Budimpešti, pomeni vsaj 60 starih milijard inkasa. Vsi stroški bi po neuradnih, a strokovnih izračunih nanese 20 do 30 milijard, torej bi bili vsi stroški in dajatve pokriti. Zaslužek niti ni bistven, saj namen turneje ni zbiranje sredstev in je bilo že v začetku načrtovanih vsaj osem milijonov dolarjev izgube. Morebiti pa odgovorni niso bili prepričani, da bi lahko Springsteen, Sting in družina napolnili stadion?

V tem primeru bi morali odločno besedo zastaviti ljubljanski hoteliriji in gostinci, saj bi menda imeli nekaj koristi od dvo-ali tridnevnega bivanja sto šesdeset članske ekipe, da o publiku iz cele Jugoslavije in okoliških držav sploh ne govorimo. Ali pa mati županja in njeno mestno vodstvo, saj bi koncert zagotovo privabil več famoznih tujih turistov, in novinarjev kot to uspe toliko opevani ohceti, ki niti kmečka ni več. Resda se je dva dni pred ponujenim koncertom končala tradicionalna veselica, ki izpričuje slovensko pivsko kulturo, in morda je prevladalo mnenje, da je to za eno srednjeevropskih kulturnih središč, kar naj bi bila Ljubljana, za ta mesec čisto dovolj. Tako po zaslugi paranoične politične previdnosti, poslovne nesposobnosti in provincialnega turističnega razmišljanja nismo gostili največje rock turneje vseh časov. Zaslužile so le turistične agencije, ki so s potniki za Budimpešto napolnile desetine avtobusov.

Turizem je biznis, ljudi pa so spet nategnili.

O vi, ki vstopate...

Bogo Božič



»Izredno dobičkanosno podjetje, le da delničarji ne morejo zvedeti kakšne narave je.«

Vabilo kupcem delnic v operaciji »Južno-morski mehurček«. No ja, besedilo gornjega vabila je kajpak starejšega datuma in tujega izvora, ker pa se pri nas kolesi zgodovine in napredka vrtita v *slow-motionu*, ni razloga, da ga nebi uporabili kot aktualni slogan našega agitpropa (dokler ni trga, tej stvari pač ne moremo reči tržno komuniciranje), ki ponavadi prav posrečeno posnema druž-

bene partiture.

Pred časom je Božičkov cajtn priobčil nekakšen turistični znak, s katerim naj bi se že v bližnji prihodnosti bahali pred zmedenimi auslenderji (ki sonce že najemajo od kake korporacije) in zavistnimi neuvršenimi vojščaki. Poleg običajnega slikovnega kiča, ki se najverjetneje navdihuje pri pretežno pogošnih turističnih razglednicah, najdemo za kraje, kjer med množičnimi komunikatorji trenutno najbolj kotirajo pamfletisti, dokaj nanavaden slogan: **Pod slobodnim suncem.** Cinizem? Kje pa, saj se avtorstvo pripisuje ljubljanskemu **Studiju marketing**, ki na veliko veselje zavednega slovenstva že drugič uspešno indoktrinira akcijo na zveznem nivoju. Najprej je šlo za tisti »mladostni« list, za katerega se niso mogli zediniti ali je kamelija ali lipa, zdaj pa še tole. Na jugu se seveda najde glava, ki bo pogruntala, da je sloviti »mladostni« plakat Novih !:olektivistov plagiat nekega nacističnega malarja, ni pa ga junaka, ki bi dvignil glas proti delu nekega slovenskega fajmoštra, ki je napisal zgodovinski roman Pod slobodnim suncem. Vsekakor primerjati fajmoštrovo verzijo zgodovine z uradno. Saperlot!

Nesramni kakor smo, pa bomo nadaljnje pisanje krili s famoznim armijskim aksiomom, po katerem bo vsakā *nauredba*, ki jo je mogoče razumeti narobe tudi v resnici razumljena narobe (**Murphy**). Kako si je torej mogoče razlagati naš turistični slogan?

1. V tej deželi je svobodno samo še sonce. Stvari, ki so redke, je treba na vso moč hvaliti.

2. Spomnimo se primera pred leti, ko se je nekdo spomnil, da bi bilo dobro posneti serijo video spotov, ki bi reklamirali našo zvezno komunistov. Ne glede na to, da se je zlobnežu v spomin precej posvetil svetel zgléd Severne Koreje, kjer je veličastni Kim Il Sung tako Elvis kot Madonna ali Prince, gre seveda bolj za nujnost, da stvari, ki jim preti izginotje, bogato oblikamo s publiciteto. Enako velja za naše svobodno sonce.

3. Slabost ali prednost (odvisno od vašega kota gledanja) sloganu pa je ta, da ga je mogoče hitro prilagoditi trenutnemu položaju na jugoslovanski fronti. Fakin iz srbskega tabora bo pod vplivom svojega vrhovnega šamana v slogu newyorškega grafitarja napis, ki ga bo videl viseti na Kosovu s par potezami predela v Pod Slobodnim suncem.

Jugoslovanskemu agitpropu, ki je seveda okužen tudi z megalomanijo jugoslovanskih organizatorjev športnih in političnih mitingov, predlagamo nove podvige v duhu časa. Ker smo Slovenci nagnjeni k plagiatom, gre seveda tudi tokrat za predelavo reklamnih sloganov uspešnega newyorškega dueta **Kirshbaum + Bond**.

Kako osrečiti naše čevljarje? Na čelo prihodnje Pekove reklamne akcije naj bo plakat s podobami Jožeta Smoleta, Janeza Janše, Milijana Miljanica in Slobodana Miloševića. Spodaj pa pripisan preprost slogan: *Bi bili rajši v njihovih čevljih ali naših?* Če se bo kragujevska Crvena Zastava končno odločila za reklamiranje svojih pihalk predlagamo plakat katerega izmed uspešnih srbskih vojščakov, pod katerega se napiše: *Kdo lahko bolje kot Srbi proizvaja najboljša orožja na svetu?* In končno, če se bodo Šiptarji odločili reklamirati sovje slaščičarne predlagamo bel plakat, prestreljen z nekaj naboji in pripadajoč napis: *Avtentična šiptarska slaščičarna, ki ni bila še nikoli razbita.* Agitpropovci, zgledujte se pri srbski politiki. Ta ve, kako je treba tempirati reklamna sporočila, da te vsakdo razume.

Saloma Kena Russella, Kiti v avgustu Lindsaya Andersona, snemanje video clipa s skupino Wham, Utopljanje moških Petra Greenawayja, Robert Redford in varstvo okolja, Melanie Griffith v divjini in še kaj.

Medtem ko se v Ljubljani vrtijo **Gospoda Glembajevi**, v čisto novem kinu *Mladina* pa že rahlo postarani filmi z ene in druge strani angleško govorečega Atlantika, v *Slogi* trdo mehka erotika, in tako naprej, vse od oziroma do razvpitega **9 in pol** (tednov), se po Evropi vrti, se bo v kratkem vrtelo ali pa se bo v kratkem odvrtelo (ostaja še možnost, da se ne bo vrtelo, ta je zelo podobna stanju pri nas) veliko zanimivih, nezanimivih, odurnih, dolgočasnih, patetičnih, banalnih, izjemno debelih, pogošnih, šokantnih in tako naprej filmov.

V Angliji oziroma Londonu, ki slovi po tem, da vrti skoraj izključno ameriške, poleg teh pa še tiste obvezne angleške filme, sem in tja pa tudi kakšen film z drugega sveta, z druge strani široko-ozkega kanala, se pravi »not brit-american but CONTINENTAL«, najverjetneje francoski, rahlo po česnu smrdeči film, pa nemški, italijanski, potem pa še razne eksotike a la grški, azerbejdžanski, sumerski in (še en fantom) jugoslovanski film, so čez poletje razvpito in malo manj razvpito ponujali med drugim tudi precej angleških filmov, o katerih se pri nas komaj kaj ve. Najprej so vzporedno s snemanjem njegovega novega filma **The Lair of the White Worm** (igrajo Catherine Oxenburgh, Amanda Donohoe, Hugh Grant...) spustili na platno **Salomin poslednji ples** (Salome's Last Dance) najprej rockovsko hipijevskega, potem pa posthipijevskega režiserja – žive – legende **Kena Russella**. Angleška kritika filmu ni bila ravno naklonjena. Tisti zlobni so **Kena Russella** označili kot »Benny Hilla arty kroga«. **Oscarja Wildea** igra **Nicholas Grace**, ki se prikaže v bor-

delu, kjer njegove članice oziroma člani odigrajo njegovo pravkar prevedano dramo. Naslovno vlogo igra novo ime angleške filmsko-igralske scene **Imogen Millais Scott**. V filmu se pojavi še eno znano ime, **Glenda Jackson**. **Ken Russell** se, kot kaže (in na to opozarja tudi **Gothic**, ki smo ga v obupni verziji projekcije videa na filmsko platno in med znanstvenofantastično publiko, ki je pogrešala vesoljska plovila, lahko videli pred kratkim tudi v CD-ju), še vedno ne more ali noče odtrgati od literarnih predlog oziroma biografij raznih in različnih umetnikov-genijev, ki jih potem dokaj hitro in pretežno še zmeraj v stilu *sweet sixties and a bit sour seventies* prestavi na filmsko platno.

Po večih letih premora je nov film posnel in spravljal v kinodvorane tudi **Lindsay Anderson**, zdaj res že legendarni angleški režiser »novega vala« (pri nas se ga spominimo vsaj po filmih **If, Bolnišnica Britanija, O Lucky Man...**). **Whales of August** je njegov prvi film po letu 1982 (**Britannia Hospital**). V glavnih vlogah sta dve mitični zvezdi filma: **Lillian Gish** in **Bette Davis**. Filmski plot je vse prej kot vznemirljiv, obe zvezdi igrata postarani ženski, ki preživljata svoja pozna leta v mirnem kraju ob morju, se spominjata let, ko se je še kaj dogajalo, razbije se jima okno, na čaj pride **Vincent Price**. Film, ki poskuša razvijati predvsem atmosfero, »biti liričen ali celo elegičen, poetičen in s tem zgodbo dvigniti nad zgolj anekdoto«, ki si ga je anglo-ameriški tisk v zadnjih nekaj letih zapomnil tudi po njegovih dogovorih za snemanje video-clipa s skupino **Wham** in vseh peripetijah, ki so bile s tem snemanjem povezane.



Po **Arhitektovem trebuhu**, ki so ga ugodno ocenili kritiki skoraj po vsem svetu, razen seveda angleških, ki so mu očitali, da se ne posveča dovolj karakterizaciji in podobnim angleško-gledališkim nonsensom, je končal in spravljal v luksuzno prestižna kina **Lumiere** in **Gate Cinema** v Londonu svoj novi film tudi **Peter Greenaway** (pri nas so v okviru lanskoletne filmske šole v CD-ju prikazali tudi njegov film **ZOO**, o katerem so se pisali celo referati za simpozij). **Drowning By Numbers** bo po mnenju **Joely Richardson**, igralka, ki nastopa v filmu in je znana med drugim tudi po tem, da je vnukinja režiserja **Sir Michaela Redgraveja** ta **Hčerka gospe Vanesse Redgrave** in režiserja **Tonyja Richardsona**, film, ki bo **Greenawayu** tudi v Angliji omogočil uspeh pri kritiki. Zakaj? »Mislim, da se je **Peter** v tem filmu skoncentriral na karakterizacijo, saj so ga v Angliji ljudje toliko kritizirali zaradi tega, ker je bil »umetniški«. Ker je spravljal na platno komarja na jabolku...« Plot je tipično greenawajevsko nenavaden, ne brez morbidnosti. Tri ženske, ki zaporedoma (**Joely Richardson** je zadnja) utopijo svoje može. Vsem trem ženskam je ime **Cissie** (»Nisem ga ubila, utopil se je... utopila sem ga...«), pajki in metulji, mrtve ribe, igra na travi, umori in nekrofilija in, kar Glasbo je napisal **Michael Nyman**, glasbenik v tridesetih letih svojega življenja, ki ju je CBS pred kratkim izdala ploščo v seriji klasikov CBS Masterworks.

Po različnih koncih Evrope se vrti tudi novi film **Roberta Red-**

forda: Milagro. Igralec, ki so mu v zadnjih nekaj letih očitali, da se pojavlja samo še v filmih ameriške b in c produkcije, namenjenih skoraj izključno najstnikom, je od 1. 1968, ko je ustanovil lastno produkcijsko hišo, produciral in igral v naslednjih filmih: **The Candidate, All the President's Men, Ordinary People**. Zadnji je bil tudi njegov režiserski debut. Leta 1979 je ustanovil svoj Institut v Utahu, ki organizira vsakoletna srečanja scenaristov, režiserjev in igralcev. Ukvarja se tudi s projekti neznanih talentov (dva primera podpore sta filma **Desert Bloom** in **Promised Land**). leta 1982 pa je ustanovil inštitut, ki se ukvarja s problematiko okolja. Se pravi, da njegovo zanimanje za knjigo-uspešnico **Jonha Nicholisa Milago** ni bilo nič slučajnega. Kot možni udeleženci v projektu so se pojavljali **Al Pacino, Dustin Hoffman** in **Charles Bronson**, filma pa vse od 1974, ko je doživela boom knjiga niso posneli. Končno se je **Redford** po letu 1981 dogovoril za projekt. Film razvija zgodbo o propadajočih prvotnih prebivalcih, njihovi vaški skupnosti, ki se bojuje s sušo, medtem ko se na njihov teritorij priselijo pohlepni anglikanski doseljenci. Nekega dne mladi farmer **Joe Mondragon** ne more več prenašati »krivic« in spelje vodo s polj belcev na polja domorodcev. To dejanje seveda sproži vojno med obema skupnostma. V filmu, ki naj bi ga odlikoval marquezovski magični realizem igrajo tudi znana imena kot **Sonia Braga, Melanie Griffith, John Heard** in **Christopher Walken**. (G. G.)





WIE DIE NASE DES MANNES SO IST SEIN JOHANNES

Če bi Cyrano de Bergerac živel danes, bi se najbrže podvrigel preprosti lepotni operaciji za katero ne bi bila potrebna Vila Plavolaska, ki je nadloge rešila Ostržka, temveč nekaj deviz (Če bi bil Cyrano slučajno Jugoslovan). Ampak – ali ne tiči ravno v nosu pesniški genij, ki veje iz ene nosnice, iz druge pa Cyranojeva plemenitost, podobno, kakor je Samson imel svojo čakro za nadčloveško moč v svoji frizuri?

Dvoranica hišice na koncu mesteca oziroma solkanski teater, ki je podoben krčmi prijaznih ljudi je okrašen v ozadju s fresko nosatih ljudi in zanimiv datum premiere bi lahko bil pustni datum, vstopnica pa nenavaden nosni okras.

Izvrsten prevod izvrstnega teksta je izvrstno zavohal Dušan Mlakar, tradicije varuh, ki ima nos za dobre tekste (tudi Barnesovi Rdeči nosovi so, denimo, izvrsten tekst). Zgodbo tisoč in enega nosa je ozkonosi Oton Župančič tako imenitno preložil, da smo poslušali z odprtimi očmi in razširjenimi nosnicami, kakor otroci v jesenskem večeru mošta in kostanja, ko dedek vrti video zgodovine – dramatik je namreč, kot tudi Cyrano sam – pesnik in dvobojevalec, pesnik, da hrani duh in dvoboj so dramatični dialogi, ki hranijo srce. Govor potemtakem niti ne more biti papirnat in suh – igralci pa so ogromno maso črk, podobno zrnju žita sedem let kopičenega v egiptovski deželi umno razporedili, skrbno zamesili, z ljubeznijo spekli – in beseda je kruh postala. Replike so si podajali kakor črni ameriški atleti štafeto – se pravi, tako spretno, da si vedno videl like, palice pa skoraj ne. Tudi dolgi monologi so tako polni zgodbe, da zdrsejo brez težave iz ust v ušesa v enem kosu. Seveda se pisec teh vrstic s svojim stalno vohajočim krompirjem nujno mora najprej zadeti in obregniti v prav gotovo in popolnoma nedvomno največji nos na odru, Bineta Matoha. Ta žalostni klovn, Charlie Chaplin v Lučeh vlemesta, Bob Rock iz Alan Forda, stripa za intelektualce, katerega privatna pojava najbolj spominja na sposobnega elektroinženirja

pred magisterijem – kadar on poljublja roko, jo poljubi z nosom, vendar je dotik nežnejši, kakor če bi poljubil z ustrnico. V njegovem nosu se zrcalijo žalostne zgodbe iz filmov Človek slon, pa Bogdanovičeve Maske, Wildove pravljice, Infantinjnin rojstni dan in nešteti drugih zgodb o nesrečnih ljubeznih.

Na odru je ves čas sto ljudi – seveda se tako samo zdi, kajti očitno ima Mlakar v mezincu ene roke Chronogove, v mezincu druge pa Mejerholdove finte za optiko masovnih scen, režiser je vse igralce skrbno navil in jim naravnal ure do desetinke točno po svoji uri, prav v najdrobnejših gestah igralcev pa se kaže režiserjeva subtilnost.

Scena je mračna in črna, morda zavoljo kostumov, ki naj tako bolj zaživijo – kar pa je popolnoma nepotrebno, ker gospa Bartlova ni omagala ob stranskih vlogah, vsakemu je dala vse in kot skrbna mati z enako pozornostjo oblekla vse člane številne družine.

Edini moteči element scenografije je napačen znak, ki ga povzroči prepoznanje železne mreže, take, ki se jo postavi na novogradnjo pri zalivanju plošče, kar pomeni, da mora biti človek presneto skrben pri raziskovanju asociacijskih podtonov, ki jih nosijo v sebi materiali, katere uporablja.

Kljub temu, da glasba v funkciji čustvenega podčrtavanja ne moti in da je skomponirana povsem tako, kot je treba, se ne morem znebiti občutka, kako močnejša bi bila glasba v živo iz drobne pojoče skrinjice ali medaljona ali žepne Cyranojeve ure, ki bi opravljala povsem isto funkcijo, le da bi jo krasila konkretna zgodba.

Tudi vojne scene bi bile mogoče bolj verjetne in bolj skrbno v službi gledališke iluzije, če bi bile kanček bolj stilizirane in manj naturalistično prepričljive, namreč, visoka narava teksta zahteva prvenstvo za svojo vizijo, ki jo podaja in ta vizija je več ali manj idealizacija ljubezenske zgodbe.

Predstva je dolga, pa vendar ne predolga, spremljaš jo kakor bereš knjigo, krepko čez polnoč, tja do prvih petelinov, pa ti ni žal, počutiš se, kakor bi ukanil noč, zato je bila kratka želja po drugi pavzi, da bi se vse skupaj končalo le želja po pivu hladnem, ki je spregovorila v jeziku gadnem.

Kljub občutno krajšim ostalim pritikinam so se ostali igralci s Cyranojem dobro nosali, dobro se je noskala prelepa Roxana s preciznim in dostojanstvenim gibanjem po sceni, naštetih pa je treba prav vse nastopajoče, ker so vsi potrebni kamenčki mozaika in v naslednjem stavku bodo bralci lahko spoznali igralce predstave Edmonda Rostanda Cyrano de Bergerac – Jože Horvat, Janez Starina, Sergej Ferrari, Ivo Barišič, Stane Leban, Aleksander Krošl, Boris Kerč, Iztok Jereb, Janez Lavrih, Tone Šolar, Milan Vodopivec, Livij Bogatec, Joško Lukeš, Iztok Mlakar, Lojze Krumberger, Metka Franko, Dragica Kokot, Nevenka Sedlar, Breda Urbič, Nevenka Vrančič, Mira Lampe-Vujičić, Janko Česnik, Staško Marinič, Staško Maraž.

MAKAR ČUDRA

ORESTOVA SMRT

Jezik tragedije Elektrino maščevanje je prečiščen in dramatičen – Mirko Zupančič je pesnik in o tem ni nobenega dvoma, vendar je nujno že na samem začetku spregovoriti o koncu oziroma o tem, kdaj naj se kakšna reč konča – pedagoški konec je za tragedijo sicer tanek curek limoninega soka v žlahtno mleko Melpomenine dojke, o posledicah le-tega pa lahko pove z nekaj besedami vsaka povprečna gospodinja.

Prekatarziti katarzo ima vsakdo pravico na svoj način in če se odlepi Dedku Mrazu brada v ključnem prizoru obdarovanja, tako da nežno otroško srce prepozna obraz hišnika, ki je večkrat s palico podil otroke po šolskem dvorišču – je lahko otrok zaradi šoka, ki ga povzroči dvom prikrajšan za vsakršne umetniške užitke. Pa pustimo konec koncev konec končno pri miru – razpolovimo sad in se zazrimo v njegovo jedro.

Tragično pri Kralju Learu je dejstvo, da ni poznal svojih otrok, nesrečni starec, za tragedijo Mirka Zupančiča pa bi lahko veljalo obratno – o, ko bi se lahko združili skesana Klitaimnestra in sovraštva polna Elektra proti Aigistu in celemu svetu bi lahko kljubovali, taka bi bila moč sprave, podobna združitvi dveh tekočin, ki eksplodirata v medsebojnem stiku – a to ni mogoče, filoktetovska rana Elektrine duše se ne more zaceliti v enem življenju, vse je končano in krog sklenjen. Predstava se začne imenitno. Zavesa je vrhne ogrinjalo scene in navadno ga začetek odvrže z enim zamahom – tokrat pa se scena slači počasi, erotično, z zabrisanimi gibi igralcev, teme in luči, vsak gib napoveduje in vabi s tem v zgodbo in ko slednjič prizorišče pokaže svoj obraz – se v hipu spomnim na jesenske popoldneve, ki sem jih presedel v Narodni galeriji, vselej na istem mestu, pred Kavčičevo Salamonovo sodbo in lino na sliki, skozi katero je sevalo sredozemsko hrepenenje. Sledilo je rahlo negodovanje zaradi stilne mineštre, ki je sicer imela svoj okus, ampak meni tuj, slednjič pa sem si čedalje bolj želel, da se s sceno kaj zgodi, da se vsaj en steber premakne, če že ne cela zruši in pokoplje Aigista v prah, kakor je slepi Samson z golimi rokami zrušil tempelj na Filistejce – vendar scena stoji in hladno zre, prepravilna in gosposka. Kostumi prikazujejo lepe kanarčke v lepi kletki in šele na koncu se zaveš, kako imenitno so jih igralci nosili, najbrž nevajeni tunik, ogrinjal, težkih plaščev in tako skladno so valovali z blagom.

Prihodi na oder in odhodi z njega žal niso bili nadaljevanje začetne čarobne napovedi, narejeni so bili po principu doskoka in odskoka.

Dva vrelca stalno dolivata ognja dramskega dejanju – igra Jožice Avbljeve, ki je z igro giba in govora prikazala trganje svoje notranjosti in kombinacija mladost-zrelóst, čez jarek skače in hkrati gre čez most Mirjam Korbarjeve. Kako se Slavko Cerjak šele naredi skozi predstavo, tako Boris Ostan po trdnem vstopu popušča – pa vendar, dialogi so intenzivni in jeklene vrvi med besednima dvobojevalcema so vedno napete do skrajnosti, mizanscena in notranja režija sta tako urejeni, kakor se za gledališkega profesionalca, Mileta Koruna spodobi.

Nasprotno občutke pušča prizor med Orestom in Klitaimnestro, s svojim simbolnim blagoslavljanjem Orestovega meča, ki mu ni moč verjeti, vendar pa, ko se ples njenega dialoga razdivja in doseže vrh z omembo Ifigenije se občutkom sočutja in strahu ni moč upreti in Aristotelova analiza se, kakor tolikokrat že, izkaže kot prerokba.

MAKAR ČUDRA



Zgolj trenažni polet

V dnevih, ko so ljubljanski teoretiki ob pomoči tujinskih gostov pridno reševali problem celostne umetnine, se je triglavo telo Neue Slowenische Kunta, predvsem pa njegov spektaklesko-gledališki del – postscipionovsko kozmokinetično gledališče Rdeči pilot – odločil za lahno rekapitulacijo svojega početja. V pilotovskem potpuriju se je znašla tudi ljubljanska premiera baletnega observatorija Zenit, o kateri nemara niti ne bi bilo potrebno izgubljeni preveč besedi.

KGRP je v svojem manifestu, ki se po svojem slogu sicer ne razlikuje od manifestov Gledališča sester Scipion Nasice, z besedami neimenovanega observatorista izjavilo naslednje: »Jaz svoje misli vidim in vidim jih natančno tako, kot jih mislijo vsi, ki so razusmerjeni z restrikcijo in kontrolo.« Morda je kdo pričakoval, da se sme navedeno izjavo upoštevati kot napoved nove faze KGRP-jevskega leta, kar po gledalnih izkušnjah z GSSN nikakor ne bi bilo neumestno, vendar pa je zadevščina povsem nasprotna: nič loopin-gov, pač pa splet že preizkušenih letalnih akrobacij, ki s svojo interpretabilnostjo sicer zopet nudijo obilo manevrskega prostora za vsakršne teoretične zastavke, gledalcem pa žal ne kaj posebej več od dolgočasja. KGRPju je z baletnim observatorijem Zenit uspelo dokazati, da ponavljanje ni samo edini način umora, temveč tudi nefascinantnega psihofizičnega utrujanja. Kako naj bi sicer posamezne sekvence predstave sploh označili drugače kakor z odstopom od tudi pilotovskega standarda: usoda individuumu nam je bila mnogo razvidnejše in spektaklesko bolj zgoščeno razodeta že v dramskem observatoriju Fiat; vloga Ženske, predvsem pa funkcionalna «iz»raba repeticije pa sta se že prej udejanili v retrogardističnem dogodku krst pod Triglavom ranjkega GSSNja. Baletni observatorij Zenit je s svojo enolično koreografsko strategijo tako dal vedeti že znano – da je stvar subjekta izgubljena stvar. In nič več od tega! Tako po svoje niti ni toliko presenetljivo, kolikor je signifikantno dejstvo, da je Zenit sprožil kar nekaj hehetanja, premierna publika pa je večino večera porabila za reševanje predpremierne dogodka – kozmokinetične umetnine z naslovom Nag, Histeričen, Aerodinamičen.

Ja-Man

POLETNE IGRE

Poletje je že davno mimo, spomin pa mi seže daleč, tja v jedro dolgega, vročega poletja, predstava je pogorela in koprška gledališka hiša je obubožala docela. Tudi sedem samurajev, ki se je zgrnilo iz vseh koncev do modrega Adriatica ni moglo rešiti mestnega obzidja, niti Miloš Battelino s svojim čudovitim motorjem, niti Stane Starešinič s svojo cestno križarko, niti Ludvik Bagari s svojim brenčočim hroščem, celo Valter Dragan s svojim nebesnočnim žrebcom in belo princeso Alenko Vidrih, ki je prihajala z njim ne.

Kleč, zakaj je bilo temu tako se naglo najde, ako se pobrska po Aristotelovih spisih, kjer piše, da je pripovedno pripovedno, dramatično pa dramatično, zato je dobra drama (pri Aristotelu tragedija) tista, v kateri je posnemanje dramatično, ne pa pripovedno. Pravilo, da je vse mogoče, kar se hoče je navaden lari-fari, zgodba romana je eno, zgodba drame pa drugo in proces dramatizacije ponekod ni mogoč, mogoč je mogoče polovičarsko – teater pa polovičastva ne prenese, predstava je dobra ali pa slaba, kadar je treba o njej govoriti z eno besedo.

O povezavi najrazličnejših gledaliških zgodb v končno zgodbo uprizoritve se da zelo veliko naučiti pri Šeherezadi – v pričujoči

predstavi so se prizori menjavali kakor slajdi, luč se je ugašala in prižigala, premori so še bolj razbijali razbitost, kajti za zgodbo predstave velja, da naj teče kakor reka in tudi jezovi ji služijo zgolj zato, da navideznemu zastoju sledi efektnejši izbruh sprožitve.

Očitek posameznim prizorom se imenuje pleonazem – gori, gori, požar, zvonjenje iz offa, topotanje iz offa, kričanje v živo, oči, mami, saj je vse rdeče, totalna rdeča svetloba, pa vojna, vojna, grmenje, kričanje, ilustrativnost, Mirko, pazi, metak, hvala, Slavko, ameriški načini prisiliti publiko k čustvovanju – Alenka Vidrih rojeva in umira hkrati, pa grehi proti načelom drobnih verjetnosti – neusklajenost offa in fizične akcije potegovanja vrvi pri zvonjenju, pitje iz praznih kozarcev, slabo narejena luč, problem alternacij pri fiktivnem času sage (ki denimo krasno funkcionira v filmu Eni in drugi), pa neodpustne reči – dojenčkov jok iz offa in njegov povzročitelj – dojenček iz plastike.

Prisoten je tudi problem pripovedovalca in s tem ambientalnosti in konvencionalnosti in povezava teh dveh principov (publiki iz publike in publiki z odra). Igra Staneta Starešiniča (asociacija na Dustina Hoffmana v filmu Mali, veliki mož) je osvojila vrh v Bosanskem prizoru, v katerem sta nepogrešljiv del naveze Alenka Vidrih in Ludvik Bagari. Z čistim govorom je pritegoval ušesa Vodopivec, Battelino korekten kot vedno, prav tako vsi ostali igralci. Režiserju je treba vsemu navkljub priznati določene kvalitete. Masovke so zrežirane s pravim očesom, petje na odru pelje svojo zgodbo odlično, prizor maše je narejen kompozicijsko izvrstno, tudi scena kot metafora jadra, ki se dviguje in spušča, preobrazi v mrtvaški prt in spet nazaj je očitkom zaprla vrata. Žal mi je bilo, da v zadnjem prizoru, kjer za vrv zvona poteguje samo spomin oziroma mrzel veter minljivosti in ki je ostal v spominu vsakega gledališkega sladokusca – ni pravega zvona na odru, ki bi lahko potrkal na vrata določenih drgetanj v publikumu – sicer pa, konec dober, skoraj vse dobro.

MAKAR ČUDRA



LJUBLJANSKI PROCES

Marjan M. Grakalić
Emonica, Ljubljana 1988, cena:
24.000 din

Draga knjiga, ki je bliskovito reagirala na poletne dogodke, je knjiga Marijana M. Grakalića **Ljubljanski proces**. Od prve knjige (V imenu ljudstva) se loči po tem, da je pisana v srbohrvaščini, da je slabše oblikovana in da je njeno težišče, kar pa je izjemno pozitivno, predvsem na izjavah, ki so ob sojenju nastajale zunaj Slovenije.

Ti teksti so izredno zanimivi, kajti zajeti so predvsem avtorji, ki so podpirali Odbor in četverico obtoženih ali pa, ki so kritizirali ravnanja in izjave posameznih politikov, ki so se pojavile poleti in ki so bile vezane na sam proces in dogodke v zvezi z njim. Kaj to pomeni za slovenskega bralca? Prvič je to dokaz za tezo, da Slovenija ni osamljen otok, in da ljudje, ki so se zbirali na kulturnih mitingih, Mostecu in na Roški, niso ostali brez somišljenikov v ostalih delih naše države. In drugič so ti teksti pomembni zaradi dejstva, ki se je s to

knjigo pokazalo. Namreč jasno je, da vsi tisti, ki so simpatizirali z dogodki in akterji v Sloveniji, niso simpatizirali le zaradi tega, ker bi zagovarjali »humana načela«, pač pa predvsem zaradi tega, ker se njim v okolju, kjer živijo, lahko zgodi povsem kaj podobnega, še več, kaj hujšega. T. i. »proces četverici« šele v tem kontekstu postane proces, ki ni pokazal samo limit slovenstva, pač pa je implicite kazal tudi na limite, ki jih imajo drugi narodi & narodnosti pri uveljavljanju svoje nacionalne suverenosti.

Tako. In kaj je neokusnega v tej knjigi? Predvsem oblika, ki odbija, poleg nje pa še amerikaniziran pristop, poln Brechta in na koncu še, višek vsega, samohvala Marijana M. Grakalića v obliki »biografske bilješke«. Pametneje bi bilo, ko bi na tem mestu stal kratek izvleček iz knjige v enem izmed tujih jezikov, ki bi bil pomemben kot prispevek k UDK klasifikaciji. Kljub temu, kupite tudi to knjigo in naj vas jezik, nikar ne moti, kajti to ni nov teoretski prispevek sodnikov z Roške.

(p. k.)

V IMENU LJUDSTVA

Marjan Horvat & Metka Roglič
& David Tasić
Carantania, Ljubljana,
september 1988
cena 22.000 din

Trio **H & R & T** je v izredno kratkem času (kajti ne pozabimo, da je bil eden izmed avtorjev kar nekaj časa v kehi!) uspel urediti vse podatke v zvezi sojenja četverici, jih spraviti v primerno obliko in jih predstaviti v obliki knjige. Ni kaj – dogodek in časopisno poročanje danes, jutri knjiga in pa tisto, kar bo nedvomno umanjalo – film.

V knjigi niso pozabili ničesar. Poleg kronološkega pregleda dogodkov, odličnih fotografij happeningov pred stavbo sodišča na Roški in objave nekaterih dokumentov, ki so bili pomembni za sojenje (tajnega vojaškega dokumenta seveda ni med njimi!), niso pozabili na teoretska videnja (**Gregor Tomc**, ki je, kakor vedno, duhovito pisal tekst, namenjen Dnevniku). Iz rok pa niso spustili niti ex-predsednika **Anderliča**, ki si je kariero uničil (poleg atipičnega reagiranja ob aferi NSK) tudi z afirmativnim delovanjem poleti.

Edino, kar je v knjigi rahlo neokusnega, je zagrešil odgovorni urednik Mladine, **Franci Zavrl**, ki je (baje) insistiral na objavi ljubezenskih pisemc, ki so mu jih (spet baje?) pošiljali na kupe. Iz bogate zakladnice verbalnih izlivov ljubezni, je Franci izbral kar dve pisemci. Prvo mu je pisala neka štirinajstletnica, drugo pa zrela ženska z dopusta. No, še en dokaz več, da ženske ponorijo ob mladostnih, deških pobalinov s priokusom moškosti (o tem bi kaj več lahko spisal Dunior).

Kakorkoli že, knjiga je vredna, da jo kupite. Ne zaradi tega, ker je v njej zbrana večina pričevanj in dokumentov na enem mestu, pač pa zato, ker je ta knjiga ena izmed redkih prispevkov k zgodovini histerizacije političnega življenja, kateri smo priča danes in ki, žal, ni omejena samo na »politike«, pač pa tudi na tiste, kinjihova ravnanja zasledujejo in prav slednji so, spet žal, žrtvene ovce. In da bi Zeus obrnil veter, kakor je v primeru Ifigenije ..., ne, ne pričakujmo tega.

(p. k.)

Ime in priimek:

Naslov

Nepreklicno naročam

— izvodov knjige V imenu ljudstva. Prednaročniško ceno 18.000 din bom plačal po povzetju. Naročilnice pošljite na naslov: SZS CARANTANIA, Kvedrova 12, 61000 LJUBLJANA

Ime in priimek:

Naslov:

Nepreklicno naročam

— izvodov knjige Ljubljanski proces.

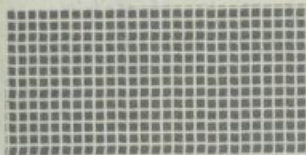
Ceno 24.000 din bom plačal po povzetju.

Naslov: EMONICA, p. p. 25, 61117 Ljubljana (tel.: 558-973)

Lela B. Njatin: NESTRPNOST

Zavzeti cineasti, ki redno obiskujejo cikle klasičnega nemega holliwoodskega filma, v knjigi-prvencu **Lele B. Njatin**, se pravi (če se ne motimo) petnajstih prozih fragmentih (tisti, ki manično prisegajo na postmodernizem kot fragment, bi si ob njih kar oblizovali in oblizovali ustnice) gotovo ne bodo našli »marriage marketov« in podobnih eksotičnih prizorov iz legendarnega **Griffithovega** filma *Intolerance*.

Nestrpnost Lele B. Njatin se odvija v geografsko in poetološko popolnoma drugačnem svetu. V usnjenih opravah, v obnebu vojaških uniform, ki se sprehajajo po ulicah, kjer se v izložbah svetijo fetiši modne industrije, ki so še kako lahko primerni tudi za vsakršne ekstatične ekskurze erosa, se dogajajo in v fragmentih, ki se dosledno gibljejo na meji med sanjami in realnostjo, moro in moralnim tlakom pločnikov, pripovedujejo zgodbe večne nestrpnosti.

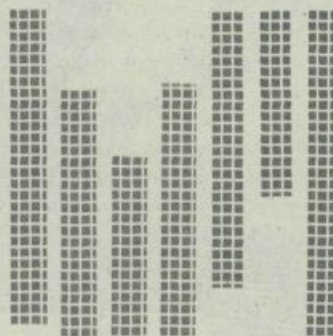


NESTRPNOST



Wu Chengen: POTOVANJE NA ZAHOD

Ljubitelji akcije bo kitajski **Superman**, zaradi opičje zunanosti imenovani **Super-Kong**, popeljal na nevarno in napeto potovanje iz Kitajske v Indijo. Tudi zmaji pijejo čaj.

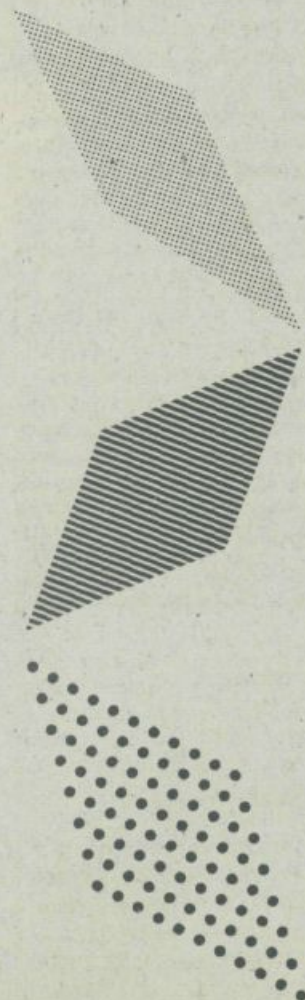


Descartes: MEDITACIJE

Slovenska Matica, ki (in to je treba res dobro prebrati) nudi študentom 30 procentni popust pri nakupu vseh knjig iz svoje zbirke (oglasiti se je treba samo v prvem nadstropju njene matične hiše na Trgu osvoboditve, vhod skozi knjigarno CZ, čas od 9. do 13.), sicer ne nasprotuje zen budističnim pa tudi domačim, rimskokatoliškim meditacijam. Vseeno pa se je raje kot za prireditev tovrstnih večerov odločila za ponatis **Descartesovih Meditacij**. Te sicer ne obljublajo odrešitev, zato pa kot prvo omogočajo citatomanom, da razberejo okvir, v katerega je postavljen znameniti **Descartesov** stavek, ki so ga nešteto krat in na nešteto načinov prevajali in interpretirali tako rekoč vsi evropski in neevropski filozofi. Kateri pa je tisti stavek, se boste morali prepričati, ko boste prebrali prevod **Primoža Simonitija** in spremno besedo **Mirka Hribarja**.

OIKOS IN DRUGO – O Loosu in Wittgensteinu

Tisti, ki so na drugi strani reke Ljubljance, se pravi tisti, ki niso bili na slovenskem psiho-analitičnem in označevalskem Taboru, se bodo ob uvodu kult figure v ljubljanski post alter sceni **Janka Zlodreta** sicer zgražali. Jim pač ne bo všeč njegova povezava arhitekture **Adolfa Loosa** in filmov kot je *Top-Gun*. Toda vseeno bodo lahko oziroma bi bilo lepo, če bi prebrali in prebrali po **Tafurijevi** knjigi *Projekt utopija*, ki jo je kot predstavitev ideologije in sociologije arhitekture mesta med 18. in 20. stol., pred leti izdala založba Krt, tudi tole knjigo. Se pravi razprave dveh sodelavcev Beneškega inštituta za kritično analizo in zgodovino arhitekture, ki so logično nadaljevanje **Tafurijeve** knjige. Zvedeli bodo dovolj zanimivega o **Adolfu Loosu**, arhitektu, ki je označil preobrat, ki ga označujemo kot »funkcionalizem«, **Plečnikovemu** sodobniku, ki je umrl tako rekoč na ulici, da bi po njem »veliki salonski in salonsko-komunistični« arhitekti v svojih foteljih »secesijskih« hiš lahko načrtovali modernistično funkcionalne in nefunkcionalne hiše monstrume.



Igor Bratož: POZLATA POZABE

Ne, ne gre za znamenitega frenologa sirsko-armenskega porekla, ki je v letu satanovem 678 ali 679 po Kristusu, Gospodu našemu, oznanjal svojo vero med Kavkazom in romunskim Podonavjem in ga je v svoji l. 1678 izdani razpravi omenjal (po stari paginaciji lahko njegovo omembo najdemo na str. XXXI, po novejši, ki jo je na zahodni polobli uvedel Keutz B. N. Hanzberger pa pag. 32, 67) nihče drugi kot grof Nikolaj Cavesescu Drakulescu. Ne, prav nasprotno, gre za slovenskega pisca, recimo ji postfrenološke generacije, ki svoja palimpsestna pisanja izrisuje na lobanje že tisočkrat videnih človeških okostij, eksponatov v Nacionalnem muzeju nekega nekoč srednjeevropskega mesta, danes pa prestolnice frenopolitologije. Gre, če odmislimo vse frenološke in frenologične (glej tudi razliko med heideggerjanskim in heidegrskim) razlage enostavno za dvanajst ali trinajst pozlat pozabe, dvanajst ali trinajst zgodb, ki so pisane na kožo vsakogar, izvrstnih poetoloških ekskurzov, ki jih samo nepopravljivi filistri in požiralci ognja lahko očitajo hermetičnost. **Bratož (Igor)** vas bo popeljal od nedeljskega pogrebne marša, metafore, triviapisa, Gradnika, braziljske in ljubljanske kave (Kave) do knjige, ki ni nič drugega kot cri du coeur. In kaj drugega je danes še lahko knjiga kot cri du coeur!

NA SONČNI STRANI ALP

Povzetek minulih epizod:

Cutter Amberville, mlad in bogat dedič, se zaljubi v svojo sužnjo Isaura, a postavi Leoncio-tudi-taki-se-rodijo-Čuček mu s pomočjo Grunfa in Tofa vztrajno meša štrene. Pojavi se tudi revni Jugoslovčan, ki pa se nato izkaže za bogatega dediča revolucionarne tradicije. Kaj se bo z našimi junaki zgodilo to pot?

Moji ljubi študentje!

Lani sem svojo rubriko štartal s ŠS, z žalostjo v srcu pa konstatiram, da moja kritika ni zalegla. Nasprotno, pred zloglasnimi durmi te eksploatorske ustanove se vas tare čedalje več in več. Pomnite, kar vam povem: kdor dela prek ŠS, bo ostal večno revež (če bo toliko delal, pa tudi večno študent). Edina svetla točka tega poletja je študentka, ki sem jo srečal na Portoroški noči. Njenega imena ne bom izdal, povem pa vam, da vam bo v svetel zgled: ta študentka ne dela prek ŠS, pa vseeno zasluži star milijon na uro! Ni bogve kaj, vseeno pa je več, kot so tarife na ŠS. Dela večinoma ponoči, v turistični sezoni, za devize. Kako, se boste morebiti vprašali. Preprosto. Tisto, kar počnejo siceršnje študentke **zastonj** – s svojimi fanti, ljubimci, možmi, znanci, brati ali sestrami, papigami in dildi – ona **zaračuna** (s kalkulatorjem, po dnevnem kursu).

Toliko v vednost. A word is enough for the bajs.

Zdaj pa, kot običajno – na pisma!

Dear arnie!

I am a yugoslav student temporarily at Oxford, pa ti bom pisal kar v slovenščini. Z nečloveško pozornostjo, čeprav sem tisoč milj od doma, spremljam pisanje Mladine in podobnih časopisov (Cicibana, HNHa, Kočevskega glasu, Mojega malega sveta, Jane, Kolumnista, Narodne armije, Armiranega naroda itd.). Spremljam pa tudi pisanje tvojih bralcev in ravno dopis tovarišča Praskiča v trinajsti, zaplenjeni številki – ki sem jo k sreči dobil po pošti, preden so jo utegnili prepovedati – mi je dalo jako misliti. Res, kam vsa ta nacionalna nestrpnost pelje? In, kar je še pomembnejše – **komu je v prid?** Glede na Praskičev bistroumni uvid, da so možgani mas pretežno prazni in jih je torej izredno lahko zapolniti s čimer koli (še najlažje pa with rubbish), je poglobljen problem v slehernem družbenopolitičnem premikanju in vrenju tale: **KDO JE TREND ZAČEL, ČEMU GA JE ZAČEL** in predvsem **S KAKŠNIM INTERESOM?** Odgovor je na dlani: kdor koli začne kak trend, ga začne **v svojo lastno korist**. Kolikor vem, lahko ta zakon zve vsak študent FSPN že koj v prvem letniku (sicer pa je zakon tako logičen, da se količkaj inteligenten subjekt zlahka dokoplje do njega že s samostojnim razmislekom). Treba se je potemtakem vprašati **ne, kaj menijo množice**, pač pa **kdo jim je to mnenje vcepil in čemu?** No, oglejmo si поблиže politične implikacije parol **SLOVENIJA ARIJSKA DEŽELA, BOSANCE U LANCE, SRBE NA VRBE, HRVATE V GATE, ALBANCE ZA ŽGANICE** in tako naprej in tako naprej. Od kod pravzaprav ta gesla? Čigave interese pravzaprav odražajo? Odgovor je na dlani: odražajo interes čisto določene družbene skupine – podeželskega prebivalstva, ki se je ali pa se še bo naselilo v Ljubljani. Ti Slovenci, priseljenci z vseh koncev naše ožje domovine od Jesenic do Kolpe in od Portoroža do Lendave, pumpajo in šuntajo nas, klene Ljubljancane, naj izženemo priseljence iz bratskih republik; in to zakaj? Zato, da bi se mogli oni brez težav naseliti v prestolnici belih Ljubljan! Zato, da bi lahko oni svobodneje zadihali! Lebensraum, Lebensraum...

A mi smo preveč bistrega uma, da bi se dali tako zlahka pretentati, mar ne? Predaleč vnaprej zremo, da bi nam mogla takale demagogija zastreti pogled! Zatorej ubijmo dve muhi na en mah: losajmo se sicer čefurjev, a obenem se losajmo tudi slovenskih čefurjev, **neljubljančanov v Ljubljani!** BOJU ZA ČISTO LJUBLJANO dodajmo še besedico, kratko in jedrnato: boj za **ETNIČNO** čisto Ljubljano!

Remember Appomatox!

Tvoj zvesti Fido



Hm, dragi Fido. Hm, hm in še enkrat hm. Teško bi rekel, da se s teboj v ničemer ne strinjam. Povsem se namreč slažem s tvojo opazko, da kdorkoli sproži kak trend, ga sproži v svojo lastno korist. Če si gledal kaj kriminalk, si opazil, da se celo detektivi ravna po istem načelu: **MOTIV JE VAŽEN**. Prav gotovo pa si lahko opazil, da jih ravno to načelo tudi kategorično omejuje. Niso namreč sposobni odkriti zločinca, ki za svoj zločin **ni imel motiva**. Ni problem razkrinkati človeka, ki je mofil iz koristoljubja (ljubosumja) maščevalnosti ali kakega drugega očitnega vzroka. Problem je razkrinkati denimo psihopata, ki je moril **BREZ OČITNEGA VZROKA!** In mislim, da si isti greški zapadel tudi sam. Poletna pripeka in ojačana dejavnost sončnih peg je namreč nate vplivala podobno kot na pobornike parol, ki jih tako vestno citiraš. Vzrok je namreč iracionalen (sama nacionalna mrznja kot taka je iracionalen pojav) in zato vsi zakoni in pravila klasične dektivke odpovedo. Najbolj očiten dokaz za to, da se je v tvojih možganih zgodil **iracionalni preskok** je ravno to, da parole, ki se ukvarjajo z etnično čistostjo **SLOVENIJE KOT TAKE**, interpretiraš, kot da bi se ukvarjale z etnično čistostjo zgolj **LJUBLJANE**. To pa je, kot lahko sam vidiš, če svoje pismo še enkrat prebereš, eklatanten primer **fallaciae accidentis** – logične napake, o kateri si lahko kaj več prebereš v slehernem priročniku za logiko. Odpiši mi spet, da vidim, ali se strinjava.

Končati moram, kar pa ne pomeni, da mi Fidovo pismo ni dalo (in mi bo še dalo) misliti. Spomnilo me je namreč na nekatere teze, postavljene na letošnjem srečanju pisateljev v Štaterbergu. Denimo to, da provinca (oz. provincialnost) ni v okolju, ni okoli človeka, pač pa v človeku samem. In isto bi nemara veljalo za čefurstvo. Poznam lep kup klenih Ljubljancanov, ki so po duhu in mentaliteti dosti večji čefurji od marsikaterga šipca ali boskurja... Tudi sam sem eden takih.

Čaobao
yours,
Eliminator predsodkov
A. Schwarzenigger

